

**Anna Klimowicz
Krystyna Brząkalik**

**„TERAZ POLSKI!”
PROGRAM NAUCZANIA OGÓLNEGO JĘZYKA POLSKIEGO
W KLASACH IV–VI SZKOŁY PODSTAWOWEJ**

© Copyright by Nowa Era Spółka z o.o.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	4
1. Ogólna charakterystyka programu nauczania oraz serii „Teraz polski!”	4
- Budowa podręcznika.....	4
- Jakie cele spełnia podręcznik „Teraz polski!”?	7
- Zadania nauczyciela języka polskiego	8
- Jak wybierano teksty do podręcznika „Teraz polski!”?.....	9
2. Treści przedmiotu „język polski” zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego.....	10
3. Materiał nauczania do podręczników z serii „Teraz polski!” wraz z odniesieniami do treści nauczania zapisanymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego.....	18
- Propozycje lektur do omówienia w klasach IV–VI	59
4. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	61
5. Procedury osiągania celów edukacyjnych – wskazówki dotyczące efektywnego i atrakcyjnego dla uczniów nauczania języka polskiego wraz z opisem metod dydaktycznych	62
- Dlaczego uczyć inaczej?	62
- Opis metod i technik uczenia	65
- Najważniejsze metody i techniki aktywizujące pracę ucznia	67
- Indywidualizacja nauczania	76
- Przyswajanie wiedzy a funkcjonowanie mózgu	78
- Różne style nauczania i uczenia się	79
- Style nauczania a podręczniki „Teraz polski!”	87
6. Zakładane osiągnięcia ucznia, czyli to, co powinien wiedzieć, umieć i rozumieć uczeń po zrealizowaniu poszczególnych zagadnień z kształcenia literackiego, językowego i kulturowego z podręczników „Teraz polski!”	89
7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć uczniów	93
- Formy sprawdzania osiągnięć uczniów	94
- Szczegółowe kryteria ocen	95
- Zasady informowania uczniów i rodziców o postępach w uczeniu się	97
8. Ocenianie kształtujące i ocenianie podsumowujące.....	98
- Czym jest ocenianie kształtujące?.....	99
- Jak to zrobić w praktyce?.....	102

- Wpływ „assessment for learning” na postawy uczniów	104
- Przykładowe tabele kryteriów oceny	105
Podsumowanie	110
9. Bibliografia – wykaz przydatnej literatury pomocniczej	111

WPROWADZENIE

Program nauczania „Teraz polski!” jest przeznaczony do nauczania przedmiotu „język polski” na II etapie kształcenia ogólnego (klasy IV–VI szkoły podstawowej). Został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (DzU z 2012, poz. 752). Publikację przygotowano zgodnie z wytycznymi podstawy programowej do nauczania języka polskiego w klasach IV–VI, a także z zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01). Program nauczania jest zgodny z założeniami podstawy programowej opracowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, zawartymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r.

1. Ogólna charakterystyka programu nauczania oraz serii „Teraz polski!”

Program nauczania „Teraz polski!” został przygotowany dla nauczycieli korzystających z podręczników pod tym samym tytułem oraz pozostałych publikacji wchodzących w skład serii. Wszystkie elementy serii są zgodne z obowiązującą podstawą programową. Podręczniki zostały dostosowane do wymogów znowelizowanej ustawy o systemie oświaty (*Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw*).

Zestaw publikacji tworzących serię „Teraz polski!” jest propozycją dla nauczycieli, którzy opowiadają się za dążeniem do integracji treści z kształcenia literackiego, kulturowego i językowego. W jednym podręczniku zamieszczamy bowiem teksty literackie, popularnonaukowe i prasowe, wprowadzamy podstawy pisania różnych form wypowiedzi oraz proponujemy ćwiczenia językowe, ortograficzne i interpunkcyjne.

Budowa podręcznika

Każdy podręcznik z serii „Teraz polski!” – zarówno dla klasy IV, V, jak i VI – składa się z dziesięciu rozdziałów. Liczba ta odpowiada liczbie miesięcy, w których odbywa się nauka w danym w roku szkolnym. W trakcie roku nauczyciel może swobodnie i samodzielnie dobierać materiał oraz planować pracę, różnie rozkładać akcenty ważności w obrębie proponowanej tematyki i dostosowywać tempo procesu nauczania do indywidualnych potrzeb zespołu klasowego. Powinien jednak uwzględnić, że teksty z następujących po sobie

rozdziałów koncentrują uwagę dziecka wokół spraw związanych z konkretną porą roku czy uroczystościami obchodzonymi w naszym kręgu kulturowym zgodnie z układem kalendarzowym. Warto zauważyć również, że rozdziały zostały ułożone w taki sposób, by w każdej kolejnej klasie pojawiała się analogiczna tematyka i nauczyciel mógł omawiać podobne zagadnienia, dostosowując je do poziomu rozwoju psychofizycznego uczniów.

Oto tematy przewodnie, wokół których pogrupowano utwory w poszczególnych podręcznikach obejmujących cały etap kształcenia:

1. Poznawanie i kształtowanie siebie, decyzje i wybory.
2. Relacje między rówieśnikami w szkole i poza nią.
3. Media (książki, teatr, telewizja).
4. Marzenia i ich realizowanie.
5. Wędrowki po literackich światach (baśnie, mity, literatura fantasy).
6. Media (komiks, kino, radio).
7. Rodzina, dorośli i dzieci, wychowanie, trudne sprawy.
8. Kultura i tradycja polska oraz europejska, inne kultury, elementy historii.
9. Media (prasa, internet, korespondencje sztuk).
10. Przyroda, zwierzęta, ekologia.

W poszczególnych rozdziałach podręcznika znajdują się interesujące fragmenty utworów literackich – poezji i prozy – komiksów oraz tekstów popularnonaukowych lub publicystycznych. Wszystkie zamieszczone utwory koncentrują się wokół spraw bliskich uczniom (dom, rodzina, szkoła, przyjaźń, miłość) oraz wymaganych przez podstawę programową na tym etapie nauczania (patriotyzm, poczucie własnej tożsamości, dziedzictwo kulturowe, baśnie i legendy, mity). Teksty pochodzą nie tylko z listy lektur, która podana jest w nowej podstawie, lecz także z innych, wartościowych i lubianych przykładów literatury dziecięcej i młodzieżowej. Są to pozycje należące zarówno do kanonu literatury, jak i utwory bardzo współczesne.

Pod każdym z tekstów kultury znajdują się pytania lub polecenia opatrzone hasłem „Porozmawiajmy”, w oparciu o które można swobodnie poprowadzić zajęcia. Służą one głównie kształceniu umiejętności czytania ze zrozumieniem, właściwego rozróżniania treści ważnych od mniej istotnych, analizie i interpretacji przedstawionych problemów. Skłaniają one dzieci nie tylko do myślenia, lecz także do rozmawiania – o literaturze, o świecie i o własnych przeżyciach, zachęcają do dzielenia się emocjami – z rówieśnikami (w parach i grupach), z nauczycielem, z najbliższymi. Dzięki temu podręczniki w prosty sposób

ułatwiają uczniom poruszanie się po świecie wartości, sprawiają, że dzieci w kontakcie z dziełami literackimi i malarskimi kształtują swoją wrażliwość, hierarchię wartości oraz gust estetyczny. Wśród poleceń przewidzianych do samodzielnego wykonania przez ucznia znajdują się zadania prostsze oraz bardziej ambitne, oznaczone gwiazdką. Pod tekstami zamieszczono również ćwiczenia zakładające pracę w parach (oznaczone specjalną ikoną) i w małych zespołach („Praca w grupie”). W podręczniku „Teraz polski!” znalazło się także sporo ćwiczeń polegających na wyszukiwaniu i selekcji informacji, wiele zadań wzbogacających słownictwo (m.in. „Praca ze słownikiem”), a także – redakcyjnych, kształcących praktyczne umiejętności językowe („Piszę poprawnie”) oraz liczne ćwiczenia polegające na przedstawianiu i uzasadnianiu swojego stanowiska. Niektóre polecenia nawiązują do współczesnych, internetowych form komunikacji (SMS, e-mail, blog, forum internetowe). Pod hasłem „Praca twórcza” znajdują się natomiast zadania służące rozwijaniu kreatywności i pomysłowości ucznia.

Wszystkie polecenia z podręcznika zostały celowo dobrane tak, aby pomogły w systematycznym i stopniowym przygotowywaniu ucznia do sprawdzianu po klasie VI. Temu celowi służy ponadto „Tekst pod lupą” – tekst publicystyczny obudowany zestawem zadań uczących czytania ze zrozumieniem oraz polegających na pracy z mapą, wykresem lub diagramem, a zatem ćwiczących umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji, sprawdzaną na teście przeprowadzanym na koniec II etapu edukacji.

Oprócz różnorodnych ćwiczeń w podręczniku zamieszczono dodatkowe elementy:

- „To ważne” – wiadomości z podstawy programowej, wyjaśnione w sposób przystępny dla ucznia.
- „Wśród ludzi” – rubryki z informacjami i wskazówkami odnoszącymi się do życia, codziennej komunikacji, grzeczności językowej.
- „To jest myśl” – cytaty związane z tematyką danego bloku i problematyką tekstu.
- Notki biograficzne – notatki na temat życia i twórczości autorów zamieszczonych tekstów.
- „A to ciekawe” – interesujące informacje poszerzające wiedzę uczniów.

W serii „Teraz polski!” położono duży nacisk na naukę nowych słów, przyswajanie znaczeń – ich znajomość pozwala bowiem uczniom lepiej zrozumieć siebie i rzeczywistość, a także nadążać za ogromnym tempem zmian we współczesnym świecie. Temu celowi służą „Przydatne słowa” – przy każdym tekście zaproponowano wyjaśnienia nowych, trudniejszych wyrazów wraz z przykładami użycia.

Istotnym elementem podręczników jest także „Szkola pisania” krok po kroku ucząca poprawnego konstruowania wypowiedzi pisemnych.

Na każdej stronie rozpoczynającej rozdział znajduje się reprodukcja obrazu, powiązana tematycznie z następującym po niej blokiem, wraz z zestawem ćwiczeń polegających na analizie i interpretacji dzieła oraz wprowadzających w treść nowego rozdziału.

Charakterystyczną cechą podręczników są również rozdziały o tematyce kulturowo-medialnej. Pojawiają się w nich infografiki, które w nowoczesny, skrótowy i atrakcyjny wizualnie sposób prezentują najważniejsze informacje na temat danego medium – książki, prasy, telewizji, teatru i innych.

Oprócz tematyki literacko-kulturowej w każdym rozdziale podręcznika „Teraz polski!” omawiane są również:

- zagadnienia językowe („Nauka o języku bez tajemnic”),
- zasady ortograficzne („Ortografia dla każdego”),
- reguły interpunkcyjne („Interpunkcja”).

Treści językowe, ortograficzne i interpunkcyjne pojawiają się głównie na odrębnych, wyróżnionych kolorem stronach. Kształcenie językowe w serii „Teraz polski!” jest powiązane z kształceniem literacko-kulturowym i odbywa się przede wszystkim poprzez liczne zadania o funkcjonalnym, komunikacyjnym charakterze, ułożone zgodnie z zasadą stopniowania trudności. Wszystkie zagadnienia oraz ważne zasady pisowni wyjaśniono bardzo przystępnie i przełożono na praktykę właśnie w postaci ćwiczeń – tak, aby mogły być realizowane nawet w zespołach klasowych o mniejszych możliwościach.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt wyodrębnienia w podręczniku zagadnień interpunkcyjnych. Dotychczas tematyka ta była raczej marginalizowana na każdym z etapów edukacyjnych. Pojawiające się w klasie IV, utrzymane w zabawowej konwencji, dialogi pani Kropki i pana Przecinka mają szansę spodobać się dzieciom i zachęcić je do dbałości o interpunkcję własnych tekstów.

Jakie cele spełnia podręcznik „Teraz polski!”?

Nadrzędnym celem przyświecającym przy tworzeniu podręcznika „Teraz polski!” było to, aby polecenia, pytania, treść ćwiczeń oraz wyjaśnienia trudniejszych terminów zostały sformułowane w sposób przystępny i dostosowany do możliwości percepcyjnych

przeciętnego ucznia. Bardzo ważne jest, by każdy uczeń poradził sobie z nimi nawet bez pomocy nauczyciela.

Jak wiadomo, dzieci nie przychodzą na świat z wrodzoną umiejętnością mówienia. Nabywają ją w ciągu pierwszych lat życia, słuchając głosów z najbliższego otoczenia. Rodzina ma duży wpływ na rozwój mowy i kształtowanie się umiejętności językowych dziecka, szkoła jednak ma wpływ największy. Dopiero w niej uczeń poznaje słownictwo używane w wielu różnych dziedzinach wiedzy. W podstawie programowej kształcenia ogólnego czytamy: „Jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela”.

Program nauczania „Teraz polski!” eksponuje zatem wszystkie aspekty języka: mówienie, słuchanie, czytanie oraz pisanie. A rolą nauczyciela jest takie zaaranżowanie współpracy z rodzicami lub opiekunami dziecka, aby zainspirować ich do wspierania jego postępów w nauce. Zdolności językowe w dużej mierze wpływają na przebieg życia człowieka, zarówno w sferze osobistej, jak i zawodowej. Im pewniejszy sposób mówienia – bardziej płynny, poprawny składniowo, klarowny, spójny logicznie – tym lepiej przecież odbierany jest nadawca.

Zadania nauczyciela języka polskiego

„Język polski” jest bardzo ważnym przedmiotem na II etapie nauczania z wielu względów. Najbardziej istotną umiejętnością, którą powinno nabyć dziecko w szkole podstawowej, jest czytanie ze zrozumieniem. Umiejętność ta warunkuje proces uczenia się na dalszych poziomach edukacji.

Nauczyciel języka polskiego odgrywa istotną rolę w życiu ucznia, może mieć duży wpływ na przebieg procesu budowania zespołu klasowego – niejednokrotnie większy niż wychowawca, który często spędza z klasą tylko dwie godziny tygodniowo. To od postawy nauczyciela polonisty, jego umiejętności budowania dobrych relacji oraz cech osobowości w dużej mierze zależy nastawienie dziecka do nauczanego przedmiotu. Jeżeli uczeń lubi nauczyciela, to interesuje się przedmiotem, aktywnie uczestniczy w lekcji, chętniej odrabia prace domowe.

Podstawą konstrukcji programu, a tym samym podręczników „Teraz polski!”, jest założenie, że główną metodą nauczania języka polskiego jest tworzenie sytuacji dydaktycznych umożliwiających kształcenie kompetencji językowych uczniów. Dla rozwoju

języka dziecka kluczowa jest interakcja – wymiana komunikacyjna pomiędzy nadawcą i odbiorcą, która stymuluje zdobywanie zarówno doświadczeń językowych, jak i społecznych. Doskonalenie umiejętności komunikacyjnych wymaga więc stworzenia odpowiednich warunków, w których uczniowie są nie tylko odbiorcami określonych treści, lecz także partnerami w dialogu z osobami dorosłymi, w tym z nauczycielem i rówieśnikami, oraz pełnoprawnymi twórcami tekstów. W takim ujęciu promowana jest przede wszystkim samodzielność uczniów, ich aktywność poznawcza i twórcze działanie.

Korzystanie z podręcznika i zeszytu ćwiczeń „Teraz polski!” umożliwi uczniom mówienie, czytanie i pisanie w wielorakich kontekstach, bogacenie słownictwa oraz budowanie wypowiedzi ustnych i pisemnych o różnych celach, o zróżnicowanej tematyce oraz skierowanych do rozmaitych odbiorców. Ułatwi także współpracę z rówieśnikami w poszukiwaniu informacji, odkrywaniu sensu utworów, rozmowie o wartościach i rozwiązywaniu problemów. Poznawanie tekstów kultury, w tym tekstów literackich, powinno dla ucznia stanowić inspirację do krytycznego myślenia, wyrażania swoich poglądów, przedstawiania i wyjaśniania własnego stanowiska, przekonywania innych i dyskusji.

Jak wybierano teksty do podręcznika „Teraz polski!”?

Podstawowym kryterium doboru tekstów kultury, w tym pozycji literackich, utworów popularnonaukowych, publicystycznych, przedstawień teatralnych, filmów, komiksów oraz przekazów multimedialnych, była ich wartość artystyczna i poznawcza. Wybrane fragmenty powinny umożliwić stopniowe wprowadzanie uczniów w tradycję kulturową, ale również przygotować ich do krytycznego korzystania z dorobku sztuki i kultury współczesnej, w tym kultury masowej. Teksty literackie wykorzystane w podręczniku to przede wszystkim fragmenty opowiadań i powieści stanowiących kanon światowej literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz utwory cenionych polskich twórców. Fragmenty utworów literackich, wprowadzone w poszczególnych rozdziałach podręcznika, zostały dobrane tak, aby zachęcić ucznia do przeczytania całego dzieła. Atrakcyjność tekstów i zainteresowanie nimi uczniów w znaczący sposób wpływa na rozumienie i przyswojenie wielu zagadnień teoretycznych z nimi związanych. Utwory, które nie interesują uczniów, nie wywołują przeżyć ani nie motywują do poznawania problemów literackich czy pozaliterackich. Lektura powinna budzić ciekawość świata, ukazywać jego piękno i różnorodność, w tym kulturową, pomagać w odkrywaniu reguł nim rządzących. Warto też, aby inspirowała nie tylko do poznawania

otoczenia, lecz także do zabawy, wspólnego z rówieśnikami działania i przeżywania przygód. Teksty, dotyczące dziecięcych spraw i problemów, które towarzyszą młodym czytelnikom w procesie samopoznania, w dojrzewaniu, będą mogły im pomóc w radzeniu sobie z otaczającym światem, często dość skomplikowanym.

2. Treści przedmiotu „język polski” zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego

Program nauczania „Teraz polski!” jest zgodny z założeniami podstawy programowej opracowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, zawartymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r.

Poniżej przytaczamy fragment załącznika dotyczący celów kształcenia i treści nauczania przedmiotu „język polski”, co umożliwi ocenę stopnia zgodności prezentowanej publikacji z założeniami programowymi MEN.

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Kształcenie to dzieli się na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej należą:

- 1) czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;
- 6) umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest także edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia. Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;
- 2) program wychowawczy szkoły obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela. [...]

II ETAP EDUKACYJNY: KLASY IV–VI

JĘZYK POLSKI

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń rozwija sprawność uważnego słuchania, czytania głośnego i cichego oraz umiejętność rozumienia znaczeń dosłownych i prostych znaczeń przenośnych; zdobywa świadomość języka jako wartościowego i wielofunkcyjnego narzędzia komunikacji, rozwija umiejętność poszukiwania interesujących go wiadomości, a także ich porządkowania oraz poznawania dzieł sztuki; uczy się rozpoznawać różne teksty kultury, w tym użytkowe, oraz stosować odpowiednie sposoby ich odbioru.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń poznaje teksty kultury odpowiednie dla stopnia rozwoju emocjonalnego i intelektualnego; rozpoznaje ich konwencje gatunkowe; uczy się je odbierać świadomie i refleksyjnie; kształtuje świadomość istnienia w tekście znaczeń ukrytych; rozwija zainteresowania różnymi dziedzinami kultury; poznaje specyfikę literackich i pozaliterackich sposobów wypowiedzi artystycznej; w kontakcie z dziełami kultury kształtuje hierarchię wartości, swoją wrażliwość, gust estetyczny, poczucie własnej tożsamości i postawę patriotyczną.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i w piśmie na tematy poruszane na zajęciach, związane z poznawanymi tekstami kultury i własnymi zainteresowaniami; dba o poprawność wypowiedzi własnych, a ich formę kształtuje odpowiednio do celu wypowiedzi; wykorzystując posiadane umiejętności, rozwija swoją wiedzę o języku.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

- 1) sprawnie czyta teksty głośno i cicho;
- 2) określa temat i główną myśl tekstu;
- 3) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza);
- 4) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy;
- 5) rozpoznaje formy gatunkowe (zaproszenie, życzenia i gratulacje, zawiadomienie i ogłoszenie, instrukcję, w tym przepis);

- 6) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych;
 - 7) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte);
 - 8) rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi;
 - 9) wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz);
 - 10) dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, akapity).
2. Samokształcenie i docieranie do informacji. Uczeń korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych.

3. Świadomość językowa. Uczeń:

- 1) rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);
- 2) rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje;
- 3) rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi;
- 4) rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi;
- 5) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikowania się (gest, wyraz twarzy, mimika, postawa ciała).

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

- 1) nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje);
- 2) konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- 3) wyraża swój stosunek do postaci.

2. Analiza. Uczeń:

- 1) dostrzega swoistość artystyczną dzieła;
- 2) odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości;
- 3) odróżnia realizm od fantastyki;

- 4) rozpoznaje w tekście literackim: porównanie, przenośnię, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy i objaśnia ich rolę;
- 5) rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały);
- 6) wyodrębnia elementy składające się na widowisko teatralne (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty);
- 7) wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska);
- 8) wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego), potrafi nazwać ich tworzywo (ruchome obrazy, warstwa dźwiękowa);
- 9) omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia;
- 10) charakteryzuje i ocenia bohaterów;
- 11) identyfikuje: opowiadanie, powieść, baśń, legendę, mit, bajkę, fraszkę, wiersz, przysłowie, komiks.

3. Interpretacja. Uczeń:

- 1) odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym;
- 2) objaśnia morał bajki oraz samodzielnie formułuje przesłanie baśni.

4. Wartości i wartościowanie. Uczeń odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada).

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury;
- 2) dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu;
- 3) formułuje pytania do tekstu;
- 4) świadomie posługuje się różnymi formami językowymi oraz (w wypowiedzi ustnej) mimiką, gestykulacją, postawą ciała;
- 5) tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej), list oficjalny, proste sprawozdanie (np. z wycieczki, z wydarzeń

sportowych), opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, zaproszenie, prosta notatka;

6) stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity);

7) sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy);

8) uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je;

9) czytając głośno, wyraziście, przekazuje intencję tekstu, właściwie akcentuje wyrazy, wprowadza pauzę, stosuje odpowiednią intonację;

10) recytuje teksty poetyckie oraz fragmenty prozy, podejmując próbę ich głosowej interpretacji.

2. Świadomość językowa. Uczeń:

1) rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące;

2) przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu;

3) stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;

4) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki i używa ich we właściwych kontekstach;

5) pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o:

a) wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych,

b) różnicach w wymowie i pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych,

c) zapisie „nie” z rzeczownikami, przymiotnikami i czasownikami,

d) sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych;

6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, nawiasu, znaku wykrzyknika;

7) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne).

Teksty kultury poznawane w całości – nie mniej niż 4 pozycje książkowe w roku szkolnym oraz wybrane przez nauczyciela teksty o mniejszej objętości:

1. Frances Hodgson Burnett *Tajemniczy ogród*
2. Jan Brzechwa *Akademia Pana Kleksa*
3. Carlo Collodi *Pinokio*
4. Roald Dahl *Charlie i fabryka czekolady*
5. Antonina Domańska *Historia żółtej cizemki*
6. Irena Jurgielewiczowa *Ten obcy*
7. Stanisław Lem *Bajki robotów*
8. Clive Staples Lewis *Lew, Czarownica i stara szafa*
9. Astrid Lindgren *Bracia Lwie Serce*
10. Kornel Makuszyński *Szatan z siódmej klasy*
11. Aleksander Minkowski *Dolina Światła*
12. Ferenc Molnár *Chłopcy z Placu Broni*
13. Lucy Maud Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza*
14. Edmund Niziurski – wybrana powieść (np. *Niewiarygodne przygody Marka Piegusa, Sposób na Alcybiadesa*)
15. Joanna Olech *Dynastia Miziołków*
16. Joanna Onichimowska – wybrana powieść (np. *Duch starej kamienicy, Daleki rejs*)
17. René Goscinny, Jean-Jacques Sempé *Mikołajek* (wybór opowiadań z dowolnego tomu)
18. Henryk Sienkiewicz *W pustyni i w puszczy*
19. Alfred Szklarski – wybrana powieść (np. *Tomek w krainie kangurów*)
20. Dorota Terakowska *Władca Lewawu*
21. Mark Twain *Przygody Tomka Sawyera*
22. John Ronald Reuel Tolkien *Hobbit, czyli tam i z powrotem*
23. Juliusz Verne *W 80 dni dookoła świata*
24. Moony Witcher *Dziewczynka z Szóstego Księżyca*
25. wybór mitów greckich, baśni i legend
26. wybór kolęd
27. wybór pieśni patriotycznych
28. wybór poezji, w tym utwory dla dzieci i młodzieży
29. film i widowisko teatralne z repertuaru dziecięcego
30. wybrane programy telewizyjne

3. Materiał nauczania „Teraz polski!” wraz z odniesieniami do treści nauczania zapisanymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego

Treści nauczania w klasie IV

Rozdział	Treści nauczania	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Magia i moc słów	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - nadawca, odbiorca, komunikat - znaki służące komunikacji (w tym mimika i gestykulacja) - utwór poetycki (wers, zwrotka, podmiot liryczny – osoba mówiąca) - środki wyrazu w poezji – ożywienie i uosobienie - prośba, podziękowanie, przeprosiny - powitanie i pożegnanie (w tym także w kontaktach telefonicznych) - przedstawianie siebie i innych - postępowanie bohaterów i jego ocena <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialog – zasady zapisu - zdanie, kolejność wyrazów w zdaniu - zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące - kropka, znak zapytania, wykrzyknik - zasady pisowni wyrazów z <i>u</i> i <i>ó</i> <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Dańkowska <i>Nastolatki i bon ton</i> - G. Kasdepke <i>Bon czy ton. Savoir-vivre dla dzieci</i> oraz <i>Powrót Bartusia, czyli CO TO ZNACZY... po raz drugi</i> - J. Hartwig, A. Międzyrzecki <i>Przygody Poziomki</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie czyta teksty głośno i cicho (I.1.1) - określa temat [...] tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi [...] (I.1.3) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - rozpoznaje w tekście zdania [...] i rozumie ich funkcję (I.3.2) - rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikowania się (gest, wyraz twarzy, mimika, postawa ciała) (I.3.5) - nazywa swoje reakcje czytelnicze [...] (II.1.1) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] przenośnię [...] i objaśnia [jej] [...] rolę (II.2.4) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę) [...] (II.2.5) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: [...] wiersz [...] (II.2.11) - odbiera teksty kultury na poziomie

	<ul style="list-style-type: none"> - L. Carroll <i>Alicja w Krainie Czarów</i> - M. Twain <i>Przygody Tomka Saweyra</i> - wiersze D. Wawiłow i E. Szelburg-Zarembiny 	<p>dosłownym i przerośnym (II.3.1)</p> <ul style="list-style-type: none"> - [...] odczytuje wartości pozytywne [...] wpisane w teksty kultury [...] (II.4) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej [...] (III.1.6) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące (III.2.1) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek [...] (III.2.5a) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki [...], znaku zapytania [...], znaku wykrzyknika (III.2.6)
<p>Szkolne radości, szkolne smutki</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - autor, bohater utworu literackiego, narrator - zasady korzystania ze słownika języka polskiego i słownika ortograficznego - opis postaci <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - alfabet, litery, głoski - podział głosek na samogłoski i spółgłoski - podział wyrazów na sylaby - pisownia wyrazów z <i>rz</i> i <i>ź</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3) - rozumie dosłowne i przerośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - [...] korzysta z informacji zawartych w [...] słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym) [...] (I.2)

	<p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - B. Gawryluk <i>Moje Bullerbyn</i> - J. Brzechwa <i>Akademia Pana Kleksa</i> - J. Kinney <i>Dziennik cwaniaczka. Zapiski Grega Heffleya</i> - E. Zubrzycka <i>Słup soli</i> - J.J. Sempé, R. Goscinnny <i>Mikołajek ma kłopoty</i> - wiersze J. Kulmowej i M. Strzałkowskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: [...] szkoła i nauka [...]) (III.2.7) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - czytając głośno, wyraziście, przekazuje intencję tekstu, właściwie akcentuje wyrazy, wprowadza pauzę, stosuje odpowiednią intonację (III.1.9) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis postaci [...] (III.1.5) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych [...] (III.2.5a)
<p>Dom książek</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - historia książki, zawody związane z powstawaniem książek - biblioteka, księgozbiór podręczny, katalog biblioteczny, budowa karty bibliotecznej - sposoby korzystania ze zbiorów bibliotecznych - zasady zachowania się w bibliotece - środki wyrazu w poezji – rym - wyrazy bliskoznaczne - zasady korzystania ze słownika wyrazów bliskoznacznych - redagowanie notatki, różne formy 	<ul style="list-style-type: none"> - formułuje pytania do tekstu (III.1.3) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] prosta notatka (III.1.5) - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych (III.2.5.d) - rozpoznaje w wypowiedziach [...]

	<p>notatek</p> <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - rzeczownik i jego znaczenie - określanie rodzajów rzeczownika - odmiana rzeczownika przez przypadki i liczby - pisownia wyrazów wielkimi literami - pisownia tytułów książek - zastosowanie cudzysłowu - cudzysłów a kursywa <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Ende <i>Nie kończąca się historia</i> - A. Garcia de Castro <i>Poradnik dobrych manier</i> - D. Kirschner, D. Casci <i>The Pagemaster</i> - wiersze H. Łochockiej, K. Wodnickiej 	<p>rzeczownik [...] (I.3.3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb [...] i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] cudzysłowu [...] (III.2.6). - rozpoznaje: rym [...]; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5)
<p>Sekretny urok i siła marzeń</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - utwór poetycki, adresat wiersza, refren - wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym (antonimy) - opis przedmiotu - redagowanie przepisu <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - czasownik i jego znaczenie - odmiana czasownika - formy rodzaju męsko- i niemęskoosobowego czasownika - osobowe i nieosobowe formy czasowników - bezokolicznik 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje formy gatunkowe ([...] przepis) (I.1.5) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] czasownik [...]) (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy [...] liczb,

	<p>- pisownia zakończeń bezokoliczników (-<i>źć</i>, -<i>ść</i>, -<i>ąc</i>)</p> <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - P.L. Travers <i>Mary Poppins</i> - E.H. Porter <i>Pollyanna</i> - F.H. Burnett <i>Tajemniczy ogród</i> - L.M. Montgomery <i>Ania z Zielonego Wzgórza</i> - M. Musierowicz <i>Noelka</i> - Ph. Chappius <i>Titeuf. Prawo boiska</i> - wiersze H. Poświatowskiej 	<p>osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennej (III.2.3) - rozpoznaje: [...] refren (II.2.5) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis [...] przedmiotu [...] (III.1.5)
<p>Czary, sztuczki i zaklęcia</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - postacie i wydarzenia realistyczne i fantastyczne w utworze literackim - cechy gatunkowe i przesłanie baśni - ramowy i szczegółowy plan wydarzeń - redagowanie planu wydarzeń <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - przymiotnik i jego znaczenie - przymiotnik w związku z rzeczownikiem - odmiana przymiotnika przez przypadki, liczby i rodzaje - formy rodzaju męsko- i niemęskoosobowego przymiotnika - pisownia wyrazów z <i>ch</i> i <i>h</i> - wielokropek <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. Maleszka <i>Tajemnica mostu</i> - J.K. Rowling <i>Harry Potter i Kamień Filozoficzny</i> - C.S. Lewis <i>Lew, Czarownica i stara</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości (II.2.2) - odróżnia realizm od fantastyki (II.2.3) - identyfikuje: [...] baśń (II.2.11) - [...] samodzielnie formułuje przesłanie baśni (II.3.2) - [...] odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo [...]) (II.4) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - formułuje pytania do tekstu (III.1.3) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] przymiotnik [...]) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy

	<p><i>szafa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - R. Dahl <i>Charlie i fabryka czekolady</i> - J. Grimm, W. Grimm <i>Kryształowa kula</i> <p><i>kula</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - E. Szelburg-Zarembina <i>Przez różową szybkę</i> <p><i>szybkę</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - J. Laskowska (oprac.) <i>Jak dwie krople wody</i> <p><i>krople wody</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - J.I. Kraszewski, <i>Kwiat paproci</i> - H.Ch. Andersen, <i>Księżniczka na ziarnku grochu</i> 	<p>przypadków, liczb [...] i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki i używa ich we właściwych kontekstach (III.2.4) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeb wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych [...] (III.2.5.a)
W świecie komiksu	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - historia komiksu - cechy komiksu - redagowanie opowiadania twórczego <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - przysłówek jako nieodmienna część mowy - stopniowanie przysłówek - pisownia przeczenia <i>nie</i> z różnymi częściami mowy <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - H.J. Chmielewski <i>Tytus, Romek i A'Tomek</i> (Księga XI) - J. Christa <i>Kajko i Kokosz na wczasach</i> - fragmenty artykułów prasowych 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje: [...] komiks (II.2.11) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze) [...] (III.1.5) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] przysłówek [...]) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - poprawnie stopniuje [...] przysłówki i używa ich we właściwych kontekstach (III.2.4) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] zapisie „nie” z rzeczownikami, przymiotnikami i czasownikami [...] (III.2.5.c)
Mój dom, moi najbliżsi	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - epitet i jego rola w utworze literackim - redagowanie listu 	<ul style="list-style-type: none"> - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina [...])

	<p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyrazy pokrewne, zdrobnienia, zgrubienia - przyimek i jego rola w wypowiedzi - wyrażenie przyimkowe - spójnik - pisownia wyrazów z <i>ą</i> oraz <i>ę</i> - zasady użycia przecinków przed spójnikami <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - J. Olech <i>Dynastia Miziołków</i> - F. Simon <i>Koszmary Karolek i przeświecne święta</i> - A. Lindgren <i>Bracia Lwie Serce</i> - P. Beręsewicz <i>Ciumkowe historie, w tym jedna smutna</i> - A. Onichimowska <i>Najwyższa góra świata</i> - wiersze K.I. Gałczyńskiego i R. Przymusa 	<p>(III.2.7)</p> <ul style="list-style-type: none"> - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] epitet [...] (II.2.4) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] list [...] (III.1.5) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] różnicach w wymowie i pisowni samogłosek ustnych i nosowych [...] (III.2.5.c) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (III.2.6)
<p>A to Polska właśnie</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - polski hymn narodowy - symbole narodowe – godło, flaga, hymn - polskie przysłowia - rytm wiersza - opis budowli <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - najważniejsze części zdania – orzeczenie i podmiot - zdanie a równoważnik zadania - pisownia nazw państw, regionów, 	<ul style="list-style-type: none"> - [...] w kontakcie z dziełami kultury kształtuje hierarchię wartości, swoją wrażliwość, [...] poczucie własnej tożsamości i postawę patriotyczną (II) - identyfikuje [...] przysłowie [...] (II.2.11) - rozpoznaje: [...] rytm, refren [...] (II.2.5) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] epitet [...] i objaśnia ich role (II.2.4) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie [...]) (I.3.1) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze

	<p>miast i ich mieszkańców</p> <ul style="list-style-type: none"> - przecinek w zdaniu pojedynczym <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mazurek Dąbrowskiego</i> - M.A. Szypowscy <i>Zamek Królewski w Warszawie</i> - M. Dąbrowska <i>Marcin Kozera</i> - P. Beręsewicz <i>Czy wojna jest dla dziewczyn?</i> - B. Gawryluk <i>Moje Bullerbyn</i> - wiersze J. Słowackiego, W. Chotomskiej i D. Wawiłow - fragmenty artykułów prasowych 	<p>nierozwinięte i rozwinięte [...], równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje (I.3.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - przekształca [...] zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu (III.2.2) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych (III.2.5.d) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (III.2.6)
<p>Szpalty i rubryki</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - historia prasy - rodzaje gazet i czasopism - e-gazeta - zawody związane z prasą - budowa artykułu prasowego - notatka prasowa - redagowanie ogłoszenia <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte - grupa podmiotu i grupa orzeczenia - zdanie pojedyncze i zdanie złożone - pisownia tytułów czasopism - przecinek w zdaniu złożonym <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Widmark, H. Willis <i>Tajemnica gazety</i> - H.J. Chmielewski <i>Tytus, Romek i A'Tomek (Księga XVI)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4) - odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości (II.2.2) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] ogłoszenie, [...] prosta notatka (III.1.5) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie [...]) (I.3.1) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte [...], pojedyncze i złożone – i rozumie ich funkcje (II.3.2) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych (III.2.5.d) - poprawnie używa znaków

	<ul style="list-style-type: none"> - R. Platt <i>Baza danych. Media</i> - I. Abedi <i>Lola dziennikarką</i> - fragmenty artykułów prasowych 	<p>interpunkcyjnych: [...] przecinka [...] (III.2.6)</p>
<p>Cudowny świat przyrody</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - odnoszenie się do zwierząt i dbałość o środowisko naturalne - środki wyrazu w poezji – wyrazy dźwiękonaśladowcze - opis zwierzęcia <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - głoski dźwięczne i bezdźwięczne, ustne i nosowe, twarde i miękkie - wymiana głosek a pisownia wyrazów <i>z ó i u, rz i ż, ch i h</i> - znaki interpunkcyjne a znaczenie wypowiedzi <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Krüger <i>Ucho, dynia, sto dwadzieścia pięć</i> - N. Gaiman <i>Stwory nocy</i> - K. Grahame <i>O czym szumią wierzby</i> - B. Pawlikowska <i>Blondynka u szamana</i> - wiersze J. Brzechwy i M. Strzałkowskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: [...] środowisko przyrodnicze [...]) (III.2.7) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] wyraz dźwiękonaśladowczy [...] i objaśnia jego rolę (II.2.4) - czytając głośno, wyraziście, przekazuje intencję tekstu, właściwie akcentuje wyrazy, wprowadza pauzę, stosuje odpowiednią intonację (III.1.9) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeb wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennej, różnicach w wymowie i pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych [...] <p>(III.2.5.a.b)</p>

Treści nauczania w klasie V

Rozdział	Treści nauczania	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
<p>Ideały, idole, autorytety</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - bajka, morał bajki - powtórzenie wiadomości o osobie mówiącej w wierszu, epitecie i o rymie - powtórzenie wiadomości o narratorze - bohater literacki – postać pierwszoplanowa (główna) i drugoplanowa (uboczna) - przygotowywanie wywiadu - rozpoznawanie intencji i uczuć nadawcy <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o czasowniku (odmiana czasownika przez rodzaje w liczbie mnogiej – rodzaj męsko- i niemęskoosobowy, forma prosta i złożona czasu przyszłego) - akcentowanie różnych form czasownika - pisownia zakończeń form czasu przeszłego czasownika (np. <i>wziąć, iść, zniknąć, lubić</i>) - pisownia wyrazów z cząstką <i>by</i> <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - bajki J. Brzechwy, I. Krasickiego, A. Fredry - A. Bahdaj <i>Stawiam na Tolka</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie czyta teksty głośno i cicho (I.1.1) - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (I.1.3) - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] epitet [...] i objaśnia [...] ich rolę (II.2.4) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm [...] (II.2.5) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4)

	<p><i>Banana</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - W. Witter <i>Fotografia nieba</i> - F. Molnár <i>Chłopcy z Placu Broni</i> - <i>O autorytecie. W poszukiwaniu punktu odniesienia</i>, red. J. Jagiełło - K. Ryrych <i>Wyspa mojej siostry</i> - M. Cabot <i>Klasowa gwiazda</i> - wiersze J. Kulmowej - fragmenty artykułów prasowych 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje: [...] bajkę [...] (II.2.11) - objaśnia morał bajki [...] (II.3.2) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - formułuje pytania do tekstu (III.1.3) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko [...] społeczne) (III.2.7) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] czasownik [...]) (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy [...] liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4) - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby
--	--	---

		wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek [...] (III.2.5.a)
W poszukiwaniu przyjaźni	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - związki wyrazowe - dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów - redagowanie opowiadania odtwórczego z dialogiem <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o rzeczowniku - rzeczowniki własne i pospolite - odmiana rzeczowników pochodzenia obcego typu <i>muzeum</i> - rzeczowniki, które nie mają formy liczby pojedynczej lub liczby mnogiej - pisownia zakończeń rzeczowników <i>-i, -ii, -ji</i> - interpunkcja w dialogach – powtórzenie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. de Saint-Exupery <i>Mały Księżę</i> - B. Kosmowska <i>Dziewczynka z parku</i> - S. Morgenstern <i>Ernest i tajemnicze listy</i> - D. Bieńkowska <i>Daniel pośród rycerzy okrągłego stołu</i> - W. Van Draanen <i>Dziewczyna i chłopak. Wszystko na opak</i> - wiersze A. Mickiewicza - fragmenty artykułów prasowych 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.1) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3) - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9.) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (rzeczownik [...]) (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb [...] i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany [...] (II.2.5) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym (II.3.1) - odczytuje wartości pozytywne i ich

		<p>przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4)</p> <p>- tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1)</p> <p>- tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze) [...] (III.1.5)</p> <p>- uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8)</p> <p>- stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, [...], znaku wykrzyknika (III.2.6)</p>
Kulisy i deski	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - teatr - elementy widowiska teatralnego - twórcy teatru - środki wyrazu w teatrze - zasady zachowania się w teatrze - dramat (akty i sceny) - didaskalia - znaczenie interpunkcji w recytacji - przypomnienie wiadomości o adresacie utworu - rymy niedokładne (przybliżone) i dokładne (pełne) - opisywanie scenografii 	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie czyta teksty głośno i cicho (I.1.1) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy [...] przymiotnik [...] i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb [...] i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje

	<p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o przymiotniku - stopniowanie proste (regularne i nieregularne) i opisowe - przymiotniki o trudniejszych formach w M. Im. (<i>cudzy, pojedynczy, świeży</i>) - związek rzeczownika z przymiotnikiem - przypomnienie wiadomości o alfabecie - pisownia wyrazów z <i>u</i> i <i>ó</i> – powtórzenie i uzupełnienie wiadomości - zastosowanie dwukropka <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - W. Szolginia <i>Za teatralną kurtyną</i> - H.J. Chmielewski <i>Tytus aktorem</i> (Księga XIX) - P. Johnson <i>Jak wychować sobie rodziców</i> - M. Nagajowa <i>Sztuka dobrego pisania i mówienia</i> - W. Chotomska <i>Legends polskie na scenę</i> - K.I. Gałczyński <i>Osiół i jego cień</i> - wiersze J. Kulmowej - fragmenty artykułów prasowych 	<p>w wypowiedzi (I.3.4)</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikowania się (gest, wyraz twarzy, mimika, postawa ciała) (I.3.5) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - wyodrębnia elementy składające się na widowisko teatralne (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty) (II.2.6) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - świadomie posługuje się różnymi formami językowymi oraz (w wypowiedzi ustnej) mimiką, gestykulacją, postawą ciała (III.1.4) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis [...] przedmiotu [...] (III.1.5) - czytając głośno, wyraziście, przekazuje intencję tekstu, właściwie akcentuje wyrazy, wprowadza pauzę, stosuje odpowiednią intonację (III.1.9) - recytuje teksty poetyckie oraz fragmenty prozy, podejmując próbę ich głosowej interpretacji (III.1.10) - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - poprawnie stopniuje przymiotniki [...] i używa ich we właściwych kontekstach (III.2.4) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek
--	---	---

		<p>[...] (III.2.5.a)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] dwukropka [...]</p> <p>(III.2.6)</p>
<p>Hej, przygodo!</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powieść - rodzaje powieści (historyczna, podróżnicza, sensacyjna, fantastyczna – fantasy, fantastycznonaukowa [science fiction]) - świat przedstawiony w utworze literackim - wydarzenia, akcja - wątek (główny, poboczny, epizodyczny) - rozpoznawanie porównania - tworzenie streszczenia - kartka z życzeniami lub pozdrowieniami - zasady zachowania się podczas podróży <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczebnik i jego znaczenie - liczebniki główne, porządkowe i zbiorowe - związek liczebnika z rzeczownikiem - zastosowanie liczebnika w zdaniu - pisownia wyrazów z <i>ż</i> i <i>rz</i> – powtórzenie i uzupełnienie wiadomości - kropka a liczby - zapisywanie dat 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3) - rozpoznaje formy gatunkowe ([...] życzenia [...]) (I.1.5) - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, akapity) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] liczebnik, [...]) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb [...] i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: opowiadanie, powieść, [...] wiersz [...] (II.2.11) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane

	<p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - J.G. Verne <i>Pięć tygodni w balonie</i> - A. i Cz. Centkiewiczowie <i>Tumbo z Przylądka Dobrej Nadziei</i> - A. Bahdaj <i>Wakacje z duchami</i> - Ł. Wierzbicki <i>Afryka Kazika</i> - wiersze J. Cygana - fragmenty artykułów prasowych 	<p>z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1)</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych [...] (III.2.5.a) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka [...], znaku wykrzyknika (III.2.6)
<p>Mitologiczne krainy</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - mit jako gatunek literacki - mitologia - bogowie i bohaterowie greccy - związki frazeologiczne (frazeologizmy) - zasady korzystania z encyklopedii - pytanie retoryczne - gratulacje - zaproszenie 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - rozpoznaje formy gatunkowe (zaproszenie, [...] gratulacje, [...]) (I.1.5) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii [...] (I.2) - rozpoznaje w wypowiedziach

	<p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o nieodmiennych częściach mowy (przysłówek, przyimek, spójnik) - wyrażenia przymkowe - przysłówki nieutworzone od przymiotników - pisownia wyrazów z <i>h</i> i <i>ch</i> – powtórzenie wiadomości - wykrzyknik <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. Rejch <i>Mity greckie. Baśnie starożytnych</i> (mit o powstaniu świata) - W. Markowska <i>Mity Greków i Rzymian</i> (mit o Syzyfie) - G. Kasdepke <i>Mity dla dzieci</i> (mit o Prometeuszu, mit o Dedalu i Ikarze) - M. Wollny, P. Kołodziejki <i>Co za historia: krzyżówki, komiks, ciekawostki</i> - J. Parandowski <i>Przygody Odyseusza. Wojna Trojańska</i> (mit o Odyseuszu) - wiersze W. Szymborskiej 	<p>podstawowe części mowy ([...], przysłówki, [...] przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - odróżnia realizm od fantastyki (II.2.3) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: [...] mit [...] (II.2.11) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] zaproszenie [...] (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej [...] (III.1.6) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek
--	---	---

		<p>w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych [...] (III.2.5.a)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] wykrzyknika (III.2.6)</p>
Magia kina	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - elementy dzieła filmowego – obraz i dźwięk - środki wyrazu w filmie - twórcy filmu – reżyser, scenarzysta, scenograf, aktor, operator, montażysta, charakteryzator, kaskader, realizator dźwięku, producent - najważniejsze rodzaje i gatunki filmowe - opis postaci filmowej - zasady zachowania się w kinie - środki wyrazu w poezji – przypomnienie wiadomości o wyrazach dźwiękonaśladowczych (onomatopejach) <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - związki wyrazów w zdaniu (wyraz określany [nadrzędny] i wyraz określający [podrzędny]) - związek główny i związki poboczne - pisownia wyrazów z <i>q, q</i> oraz <i>en, em, on, om</i> <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - J. Morka <i>Mały wielki Macaulay Culkin</i> - Ben Burt <i>Star Wars</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub pod ręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych (I.2) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie [...]) (I.3.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości (II.2.2) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren [...] (II.2.5) - wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska) (II.2.7) - wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu

	<p><i>Słowniczek najpopularniejszych zwrotów w językach „Gwiezdných Wojen”</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Cabot <i>Główna rola</i> - A. Kołodyński <i>Spojrzenie za ekran</i> - wiersze M. Głogowskiego i R. Kmity - fragmenty artykułów prasowych 	<p>rozrywkowego), potrafi nazwać ich tworzywo (ruchome obrazy, warstwa dźwiękowa) (II.2.8)</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis postaci [...] (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych [...] (III.2.5.a)
<p>Mali w świecie dużych</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - dziennik - relacje z bliskimi osobami <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - wypowiedzenia – równoważniki 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora [...]) (I.1.3) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8)

	<p>zdań i zdania</p> <ul style="list-style-type: none"> - przekształcanie równoważników zdań w zdania - budowa zdania pojedynczego i złożonego – powtórzenie wiadomości - pisownia <i>nie</i> z różnymi częściami mowy – powtórzenie i uzupełnienie wiadomości - przecinek w zdaniu pojedynczym – powtórzenie i uzupełnienie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - B. Mull <i>Baśniobór</i> - E. Stadtmüller <i>Halo, pogotowie?</i> - B. Wiza <i>Macoszka</i> - J. Twardowski <i>Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego</i> - P. Beręsewicz <i>Ciumkowe historie, w tym jedna smutna</i> - B. Gawryluk <i>Dziewczynka z fotografii</i> - wiersze R.M. Grońskiego i J. Twardowskiego 	<ul style="list-style-type: none"> - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte [...], równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje (I.3.2) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej) [...] (III.1.5) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - przekształca zdania złożone
--	---	--

		<p>w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu (III.2.2)</p> <p>- pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] zapisie „nie” z rzeczownikami, przymiotnikami i czasownikami [...] (III.2.5.c)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka [...] (III.2.6)</p>
Przystanek Historia	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - legenda - cechy gatunkowe legendy - opis eksponatu - sprawozdanie - zasady zachowania się w muzeum <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o podmiocie i orzeczeniu - podmiot szeregowy i domyślny - funkcja przydawki w zdaniu - różne sposoby wyrażania przydawki - powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o pisowni wyrazów wielką i małą literą <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cz. Piskorski <i>W krainie Gryfitów. Podania, legendy i baśnie Pomorza Zachodniego</i> (legenda o Żeliszawie i gnieździe gryfów) - M. Orłóń <i>Podania, legendy, baśnie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii [...] (I.2) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, [...], przydawka, [...]) (I.3.1) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - odróżnia realizm od fantastyki (II.2.3) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - identyfikuje: [...] powieść, [...] legendę [...] (II.2.11) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (np. przyjaźń – wrogość, miłość – nienawiść, prawda – kłamstwo, wierność – zdrada) (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] proste sprawozdanie [...], opis [...]

	<p><i>polskie</i> (legenda o hejnale krakowskim)</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. Sójka <i>Podania, legendy, baśnie polskie</i> (legenda o panu Twardowskim) - C. Niewiadomska <i>Legendy polskie</i> (legenda o Kazimierzu Wielkim) - I. Czarkowska <i>Duchy ze Wzgórza Rabowników</i> - B. Gawryluk <i>Moje Bullerbyn</i> - wiersze E. Buczyńskiej 	<p>przedmiotu [...] (III.1.5)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych (III.2.5.d) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...] (III.2.7)
Wirtualna przestrzeń	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - krótka historia internetu - pojęcia związane z internetem - czynności wykonywane przez internet - e-mail - zasady zachowania się w sieci (netykieta) <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - rola dopełnienia w zdaniu - różne sposoby wyrażania dopełnienia - rola okolicznika w zdaniu - sposoby wyrażania okolicznika - interpunkcja w internecie <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - P. Beręsewicz <i>Kiedy chodziłem z Julką Maj</i> - D. Suwalska <i>Zużka w necie i w</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4) - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych (I.2) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach ([...], dopełnienie, okolicznik) (I.3.1) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (II.4)

	<p><i>Realu!</i> oraz <i>Ratunku, marzenia!</i></p> <p>- H.J. Chmielewski <i>Tytus internauta</i> (Księga XXVIII)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - formułuje pytania do tekstu (III.1.3) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, nawiasu, znaku wykrzyknika (III.2.6) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (III.2.7)
<p>Człowiek i natura</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - wiersz biały - wyrażanie emocji - opis krajobrazu - ochrona przyrody <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - zdania złożone współrzędnie - zdania złożone podrzędnie - wykresy zdań złożonych - podsumowanie zagadnień ortograficznych - przecinek w zdaniu złożonym – powtórzenie i uzupełnienie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - T. Goździkiewicz <i>Wiatr gałązkę</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie czyta teksty głośno i cicho (I.1.1) - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3) - identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych (I.2) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań – i rozumie ich

	<p><i>niesie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - B. Watterson <i>Calvin i Hobbes. To magiczny świat</i> - H.J. Lofting <i>Doktor Dolittle i jego zwierzęta</i> - P. Wakuła <i>Co w trawie piszczy</i> - wiersze W. Szymborskiej - fragmenty artykułów prasowych 	<p>funkcje (I.3.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] wyraz dźwiękonaśladowczy i objaśnia [jego rolę] [...] (II.2.4) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis [...] krajobrazu [...] (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III 1.6) - przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie [...] (III.2.2) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, [...] znaku wykrzyknika (III.2.6) - operuje słownictwem z określonych
--	---	--

		kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: [...] środowisko przyrodnicze i społeczne) (III.2.7)
--	--	---

Treści nauczania w klasie VI

Rozdział	Treści nauczania	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Bądź sobą!	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - przypomnienie wiadomości o osobie mówiącej i adresacie utworu - wers, strofa, rymy (dokładne i niedokładne), wiersz biały – przypomnienie wiadomości - środki stylistyczne (epitet, ożywienie, uosobienie) - pamiętnik - ocena postępowania bohatera literackiego - fraszka - puenta <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o odmiennych częściach mowy (rzeczowniki, przymiotniki, czasowniki, liczebniki) - różne zastosowania kropki, wykrzyknika, znaku zapytania - przypomnienie wiadomości o pisowni trudnych form czasowników, rzeczowników i przymiotników <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - I. Landau <i>Jest OK!</i> - U. Stark <i>Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego</i> - M. Fox <i>Agaton-Gagaton: Jak pięknie być sobą</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi [...] (I.1.3) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (I.1.9) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (rzeczownik, czasownik, przymiotnik [...]) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3) - rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje w tekście literackim: [...] przenośnię, epitet [...] (II.2.4) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: [...] fraszkę, wiersz [...] (II.2.11) - odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym (II.3.1) - odczytuje wartości pozytywne i ich

	<p>- fraszki J. Kochanowskiego (<i>Na dom w Czarnolesie, Na zdrowie</i>) i I. Sikiryckiego (<i>Wędrowiec, Papla</i>)</p> <p>- wiersze Z. Beszczyńskiej i E. Szelburg-Zarembiny</p>	<p>przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4)</p> <p>- formułuje pytania do tekstu (III.1.3)</p> <p>- tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej) [...] (III.1.5)</p> <p>- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6)</p> <p>- stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (III.2.3)</p> <p>- pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, nawiasu, znaku wykrzyknika (III.2.6).</p>
<p>Inni, obcy, tacy sami?</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <p>- środki wyrazu w poezji – przypomnienie wiadomości o porównaniu</p> <p>- narrator, powieść, świat przedstawiony, akcja, wątek – przypomnienie wiadomości</p> <p>- fabuła (jedno- i wielowątkowa)</p> <p>- związek frazeologiczny – przypomnienie wiadomości</p> <p>- powieść, rodzaje powieści – utrwalenie wiadomości</p> <p>- akapit – przypomnienie wiadomości</p> <p>- plan ramowy i szczegółowy –</p>	<p>- określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2)</p> <p>- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (autora, narratora, czytelnika, słuchacza) (I.1.3)</p> <p>- rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8)</p> <p>- wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9)</p> <p>- dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, akapity) (I.1.10)</p>

	<p>przypomnienie wiadomości</p> <ul style="list-style-type: none"> - przypomnienie wiadomości o dosłownym i przenośnym znaczeniu wyrazów - opowiadanie z dialogiem – doskonalenie techniki - ocena postępowania bohatera literackiego <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o nieodmiennych częściach mowy (przysłówki, przyimki, spójniki) - powtórzenie wiadomości o pisowni wyrazów wielką i małą literą - interpunkcja w dialogach – powtórzenie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - E. Grętkiewicz <i>Szczekająca szczeka Saszy</i> - J. Rudniańska <i>Kotka Brygidy</i> - I. Landau <i>Uszy do góry</i> - G. Kasdepke, <i>Co to znaczy...</i> - J. Frey <i>Maurycy i jego życie w rozmiarze XXL</i> - wiersze M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i S. Sojki 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy [...] przysłówek, [...] przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi [I.3.3] - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - rozpoznaje w tekście literackim: porównanie [...] (II.2.4) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: opowiadanie, powieść, [...] wiersz [...] (II.2.11) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - formułuje pytania do tekstu (III.1.3) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), [...] prosta notatka (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi
--	---	--

		<p>na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmienne (III.2.3) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych (III.2.5.d) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych (III.2.6) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (III.2.7)
Telewizja	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzywo programu telewizyjnego – środki wyrazu (ruchome obrazy, warstwa dźwiękowa), - rodzaje programów telewizyjnych - wpływ telewizji na sposób postrzegania świata - zasady krytycznego telewidza - komiks – przypomnienie wiadomości - baśń – przypomnienie wiadomości - tekst informacyjny, literacki, reklamowy - narracja (pierwszo- i trzecioosobowa) - fikcja literacka - dyskusja - zasady kulturalnej dyskusji, wyrażanie swojego zdania - list oficjalny - instrukcja - przypomnienie wiadomości o wyrazach bliskoznacznych 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi [...] (I.1.3) - identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4) - rozpoznaje formy gatunkowe ([...] instrukcję, w tym przepis) (I.1.5) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, akapity) (I.1.10) - rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy ([...] zaimek [...]) i wskazuje różnice między nimi (I.3.3)

	<p>(synonimach) i wyrazach przeciwstawnych (antonimach)</p> <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaimki (zastępujące rzeczowniki, zastępujące przymiotniki i zastępujące liczebniki oraz zastępujące przysłówki) - przypomnienie i uzupełnienie wiadomości o pisowni <i>nie</i> z różnymi częściami mowy - kursywa i cudzysłów – powtórzenie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - B. Watterson <i>Calvin i Hobbes</i> - A. Górnicka-Boratyńska <i>Zielone pomarańcze, czyli PRL dla dzieci</i> - M. Węgrzecka <i>Żółty Smok & Żółty Smok</i> - Ph. Chappius <i>Titeuf. Moi najlepsi kumple</i> - L. Legut <i>Jasiek chce być reżyserem, a Paluch Rogalska cyrkówką</i> - M. Fabjański <i>Ogryzek Aureliusza. Powieść inspirowana zdarzeniem prawdziwym</i> - M. Gutowska-Adamczyk <i>Tata, a Marcin powiedział</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1.) - odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości (II.2.2) - odróżnia realizm od fantastyki (II.2.3) - wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska) (II.2.7) - wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego), potrafi nazwać ich tworzywo (ruchome obrazy, warstwa dźwiękowa) (II.2.8) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: opowiadanie, powieść, baśń, [...] komiks (II.2.11) - samodzielnie formułuje przesłanie baśni (II.3.2) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] list oficjalny [...] (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej
--	--	--

		<p>formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6)</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - recytuje teksty poetyckie oraz fragmenty prozy, podejmując próbę ich głosowej interpretacji (III.1.10) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym, w tym w razie potrzeby wykorzystuje wiedzę o: [...] zapisie „nie” z rzeczownikami, przymiotnikami i czasownikami (III.2.5c) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (III.2.6)
<p>Sukces niejedno ma imię</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - nastrój utworu – przypomnienie wiadomości - przenośnia (metafora) - gratulacje i życzenia – przypomnienie wiadomości - sprawozdanie – doskonalenie techniki - bajka i morał – przypomnienie wiadomości - refren – przypomnienie wiadomości - kolęda <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o częściach zdania (orzeczenie i podmiot, dopełnienie, przydawka, okolicznik) - utrwalenie wiadomości o pisowni 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - rozpoznaje formy gatunkowe (życzenia i gratulacje [...]) (I.1.5) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik) (I.3.1) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - rozpoznaje w tekście literackim: porównanie, przenośnię, epitet [...] i

	<p>wyrazów z <i>ó i u, rz i ż, ch i h</i> – przypomnienie wszystkich poznanych reguł pisowni - przecinek w zdaniu pojedynczym – powtórzenie wiadomości</p> <p>Proponowane lektury</p> <p>- E. Grętkiewicz <i>Zakrecona na Maksa</i> - S. Fülcher <i>Majka i książkę dla babci</i> - K. Makuszyński <i>Szatan z siódmej klasy</i> - I. Krasicki <i>Żółw i mysz</i> - A. Domańska <i>Historia żółtej ciżemki</i> - wiersze E. Brylla i R. Pisarskiego - wybór kolęd</p>	<p>objaśnia ich rolę (II.2.4)</p> <p>- rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5)</p> <p>- identyfikuje: [...] bajkę, [...] wiersz [...] (II.2.11)</p> <p>- objaśnia morał bajki [...] (II.3.2)</p> <p>- odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4)</p> <p>- dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2)</p> <p>- formułuje pytania do tekstu (III.1.3)</p> <p>- tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] proste sprawozdanie (np. z wycieczki, z wydarzeń sportowych), [...] prosta notatka (III.1.5)</p> <p>- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6)</p> <p>- sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7)</p> <p>- uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8)</p> <p>- pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5)</p> <p>- poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (III.2.6)</p> <p>- operuje słownictwem z określonych</p>
--	--	--

		kręgów tematycznych [...] (III.2.7)
Wyobraźnia bez granic	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - wiersz ciągły i stroficzny - opis przedmiotu – doskonalenie techniki - postacie fantastyczne i realistyczne, wydarzenia nieprawdopodobne i prawdopodobne – przypomnienie wiadomości - opis krajobrazu – doskonalenie techniki - rodzaje powieści - bohater pierwszoplanowy (główny) i drugoplanowy (uboczny) - zaproszenie – doskonalenie techniki - mit i mitologia – powtórzenie wiadomości - legenda (podanie) – utrwalenie wiadomości <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o rodzajach wypowiedzi - pisownia zakończeń rzeczowników <i>-i, -ii, -ji</i> oraz cząstki <i>by</i> – utrwalenie wiadomości - pisownia wyrazów z cząstką <i>by</i> – przypomnienie wiadomości - przecinek w zdaniu złożonym – powtórzenie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Witcher <i>Dziewczynka z</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - określa temat i główną myśl tekstu (I.1.2) - rozpoznaje formy gatunkowe (zaproszenie [...]) (I.1.5) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone [...] pośrednio (ukryte) (I.1.7) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje (I.3.2) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2) - wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3) - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - odróżnia fikcję artystyczną od rzeczywistości (II.2.2) - odróżnia realizm od fantastyki (II.2.3) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, [...] (II.2.5) - omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9) - charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10) - identyfikuje: opowiadanie, powieść, baśń, legendę, mit, [...] wiersz [...] (II.2.11) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - tworzy wypowiedzi pisemne w

	<p><i>Szóstego Księżyca</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - S. Lem <i>Bajki robotów</i> - J.R.R. Tolkien <i>Hobbit, czyli tam i z powrotem</i> - G. Kasdepke <i>Zeus & Spółka. Mity dla dzieci</i> - D. Terakowska <i>Władca Lewawu</i> - wiersze Z. Herberta 	<p>następujących formach gatunkowych: zaproszenie, [...] opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, [...] (III.1.5)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące (III.2.1) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (III.2.6)
<p>Na falach eteru</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - ludzie radia - rodzaje audycji radiowych - stacje radiowe i ich charakter - wyrazy dźwiękonaśladowcze – powtórzenie wiadomości - rytm – powtórzenie wiadomości - ogłoszenie – doskonalenie techniki - sytuacja nieoficjalna i oficjalna - język potoczny - zawiadomienie <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - powtórzenie wiadomości o zdaniu złożonym - przypomnienie i uzupełnienie wiadomości o pisowni <i>q, ę</i> oraz <i>en, em, on, om</i> - użycie nawiasu i dwukropka – ćwiczenia interpunkcyjne 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4) - rozpoznaje formy gatunkowe ([...] zawiadomienie i ogłoszenie [...]) (I.1.5) - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych (I.2) - rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i

	<p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. Górnicka-Boratyńska <i>Zielone pomarańcze, czyli PRL da dzieci</i> - P. Winterhoff-Spurk <i>Psychologia mediów</i> - P. Beręsewicz <i>Wszystkie lajki Marczuka</i> - wiersz M. Hemara 	<p>złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje (I.3.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1) - rozpoznaje w tekście literackim: porównanie, przenośnię, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy i objaśnia ich role (II.2.4) - rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5) - wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego), potrafi nazwać ich tworzywo (ruchome obrazy, warstwa dźwiękowa) (II.2.8) - dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu (III.1.2) - świadomie posługuje się różnymi formami językowymi oraz (w wypowiedzi ustnej) mimiką, gestykulacją, postawą ciała (III.1.4) - tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] ogłoszenie, [...] (III.1.5) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi
--	---	---

		<p>na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8)</p> <ul style="list-style-type: none"> - czytając głośno, wyraziście, przekazuje intencję tekstu, właściwie akcentuje wyrazy, wprowadza pauzę, stosuje odpowiednią intonację (III.1.9) - recytuje teksty poetyckie oraz fragmenty prozy, podejmując próbę ich głosowej interpretacji (III.1.10) - przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu (III.2.2) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym (III.2.5) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (III.2.6) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne) (III.2.7)
Trudne sprawy	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - nazwy uczuć i emocji - sentencja (aforyzm) - opis postaci – doskonalenie techniki - pytanie retoryczne – utrwalenie wiadomości - przysłowie – powtórzenie informacji <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - ćwiczenia językowe – powtórzenie wiadomości przed 	<ul style="list-style-type: none"> - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz) (I.1.9) - rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik)

	<p>sprawdzianem</p> <p>- ćwiczenia ortograficzne i interpunkcyjne – powtórzenie wiadomości przed sprawdzianem</p> <p>Proponowane lektury</p> <p>- G. Bąkiewicz <i>Muchy w butelce</i></p> <p>- H. Hassenmüller <i>Pewnej wrześnieowej niedzieli</i></p> <p>- E. Piotrowska <i>Żółte kółka</i></p> <p>- K.S. Fessel <i>Moja mama jest wśród gwiazd</i></p> <p>- P. Beręsewicz <i>Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek</i></p> <p>- wiersz Cz. Janczarskiego</p>	<p>(I.3.1)</p> <p>- rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi (I.3.4)</p> <p>- rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikowania się (gest, wyraz twarzy, mimika, postawa ciała) (I.3.5)</p> <p>- nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1)</p> <p>- konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2)</p> <p>- wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3)</p> <p>- rozpoznaje w tekście literackim: porównanie, przenośnię, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy i objaśnia ich role (II.2.4)</p> <p>- rozpoznaje: wers, zwrotkę (strofę), rym, rytm, refren; odróżnia wiersz rymowany i nierymowany (biały) (II.2.5)</p> <p>- charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10)</p> <p>- identyfikuje: [...] wiersz, przysłowie [...] (II.2.11)</p> <p>- odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym (II.3.1)</p> <p>- odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4)</p> <p>- tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1)</p> <p>- formułuje pytania do tekstu (III.1.3)</p> <p>- świadomie posługuje się różnymi formami językowymi oraz (w wypowiedzi</p>
--	---	--

		<p>ustnej) mimiką, gestykulacją, postawą ciała (III.1.4)</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...] (III.2.7) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5) - poprawnie używa znaków interpunkcyjnych (III.2.6) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (III.2.7)
Odkrywanie Europy i świata	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - źródła zdobywania informacji: słowniki (słownik języka polskiego, słownik wyrazów bliskoznacznych, słownik ortograficzny) i encyklopedie – przypomnienie wiadomości - tworzenie notatek – utrwalenie wiadomości - komizm <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - ćwiczenia fonetyczne (głoski dźwięczne i bezdźwięczne, twarde i miękkie, ustne i nosowe) - akcentowanie czasowników – powtórzenie wiadomości 	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6) - wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7) - rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8) - korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych (I.2) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami (II.1.2)

	<p>- pisownia cząstek s-, z-, ws-, wz-, wes-, wez-, roz-, bez-</p> <p>Proponowane lektury</p> <p>- J. Verne <i>W osiemdziesiąt dni dookoła świata</i></p> <p>- A. García de Castro <i>Poradnik dobrych manier</i></p> <p>- A. Stelmaszyk <i>Tajemnica klejnotu Neferitti</i></p> <p>- P. Beręsewicz <i>Wielka wyprawa Ciunków</i></p> <p>- R. Goscinny, J.J. Sempé <i>Nowe przygody Mikołajka</i></p> <p>- wiersz Cz. Miłosza</p>	<p>- wyraża swój stosunek do postaci (II.1.3)</p> <p>- omawia akcję, wyodrębnia wątki i wydarzenia (II.2.9)</p> <p>- charakteryzuje i ocenia bohaterów (II.2.10)</p> <p>- odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym (II.3.1)</p> <p>- odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4)</p> <p>- tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1)</p> <p>- tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] prosta notatka (III.1.5)</p> <p>- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6)</p> <p>- sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7)</p> <p>- pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5)</p>
<p>Bliskie spotkania z muzami</p>	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <p>- różne dziedziny twórczości artystycznej (sztuki plastyczne a sztuka użytkowa, muzyka, literatura)</p> <p>- opis dzieła sztuki – rzeźby</p> <p>Kształcenie językowe</p> <p>- trudności w odmianie wyrazów obcych</p>	<p>- identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy (I.1.4)</p> <p>- odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych (I.1.6)</p> <p>- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte) (I.1.7)</p> <p>- rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (I.1.8)</p>

	<p>- pisownia wyrazów obcych</p> <p>Proponowane lektury</p> <p>- E. Jałochowska <i>Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem</i></p> <p>- L. Janion <i>Siła wyobraźni. Jednorożec, Zegarynek i... Mona Lisa</i></p> <p>- A. Kłonow <i>Tam, gdzie mieszka Muzyka</i></p> <p>- Ch. Björk <i>Linnea w ogrodzie Moneta</i></p> <p>- M. Martí <i>Antoine de Saint-Exupéry</i></p> <p>- wiersze K. Przerwy-Tetmajera i W. Szymborskiej</p> <p>- fragmenty artykułów prasowych</p>	<p>- korzysta z informacji zawartych w encyklopedii [...] (I.2)</p> <p>- nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1)</p> <p>- dostrzega swoistość artystyczną dzieła (II.2.1)</p> <p>- wyodrębnia elementy składające się na widowisko teatralne [...] (II.2.6)</p> <p>- wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego [...] (II.2.7)</p> <p>- odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym (II.3.1)</p> <p>- odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury [...] (II.4)</p> <p>- tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1)</p> <p>- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6)</p> <p>- uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8)</p> <p>- pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5)</p> <p>- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...] (III.2.7)</p>
Ekoświat	<p>Kształcenie literacko-kulturowe</p> <p>- rodzina wyrazów</p> <p>- wyrazy pokrewne – przypomnienie wiadomości</p>	<p>- korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - świadomość ekologiczna - skutki działalności człowieka - redagowanie artykułu <p>Kształcenie językowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - ćwiczenia słowotwórcze pokrewne – powtórzenie wiadomości <p>Proponowane lektury</p> <ul style="list-style-type: none"> - M. Wicha <i>Klara. Proszę tego nie czytać!</i> - M. Paver <i>Wilczy brat</i> - C. Hiaasen <i>Sówki</i> - E. Knight <i>Lassie, wróć!</i> - wiersze J. Hartwig, T. Gluzińskiego i J. Hirshfield 	<p>bliskoznacznym (I.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje i ocenia bohaterów (I.2.10) - nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje) (II.1.1) - odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury (II.4) - tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury (III.1.1) - dostosowuje sposób wyrażania się [...] do zamierzonego celu (III.1.2) - stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity) (III.1.6) - sporządza plan odtwórczy wypowiedzi (ramowy i szczegółowy) (III.1.7) - uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je (III.1.8) - pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (III.2.5) - operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: [...] środowisko przyrodnicze [...]) (III.2.7)
--	---	---

Propozycje lektur do omówienia w klasach IV–VI

Nauczyciel polonista bardzo często staje w szkole przed trudnym zadaniem wyegzekwowania znajomości nawet dosyć krótkich tekstów. Nie powinien się jednak poddawać i akceptować powszechnego wśród młodych ludzi zwyczaju korzystania z różnego rodzaju streszczeń.

Wydaje się, że kluczem do propagowania czytelnictwa wśród uczniów jest konsekwencja nauczyciela w określaniu wymagań, życzliwym i konkretnie uargumentowanym wyjaśnianiu swojej postawy i w ocenianiu. Czytanie ma niezwykle pozytywny wpływ, zwłaszcza na dzieci – nie tylko wzbogaca ich słownictwo oraz uczy myślenia, lecz także kształtuje sposób postrzegania świata i ludzi, pomaga zbudować hierarchię wartości, uczy dokonywania wyborów w życiu, uświadamia konsekwencje podejmowania określonych decyzji, daje okazję do poznawania różnych światów i osób – innych niż te, które mają blisko siebie na co dzień.

Według podstawy programowej nauczyciel w ciągu roku szkolnego zobowiązany jest omówić przynajmniej cztery pozycje książkowe w całości. Na opracowanie lektury w szkole podstawowej wystarczy poświęcić od dwóch do trzech godzin lekcyjnych. Dlatego też śmiało można polecić uczniom, aby czytali przynajmniej jedną książkę na miesiąc.

Oto propozycje lektur do przeczytania w całości na trzy lata. Zamieszczone pozycje książkowe uwzględniają stopień dojrzałości i zainteresowania uczniów.

Miesiąc	Klasa IV	Klasa V	Klasa VI
wrzesień	René Goscinny, Jean-Jacques Sempé <i>Mikołajek</i>	Frances Hodgson Burnett <i>Tajemniczy ogród</i>	Kornel Makuszyński <i>Szatan z siódmej klasy</i>
październik	Jan Brzechwa <i>Akademia Pana Kleksa</i>	Ferenc Molnár <i>Chłopcy z Placu Broni</i>	Edmund Niziurski <i>Sposób na Alcybiadesa</i>
listopad	Carlo Collodi <i>Pinokio</i>	Astrid Lindgren <i>Bracia Lwie Serce</i>	Aleksander Minkowski <i>Dolina Światła</i>
grudzień	wybór kolęd, np: <i>Cicha noc, Dzisiaj w Betlejem, Gdy się Chrystus rodzi</i>	wybór kolęd, np: <i>Wśród nocnej ciszy, Jezus malusieńki</i>	wybór kolęd, np: <i>Bóg się rodzi, Anioł pasterzom mówił, Mędrcy świata</i>
styczeń	Moony Witcher <i>Dziewczynka z Szóstego Księżycy</i>	Juliusz Verne <i>W 80 dni dookoła świata</i>	Stanisław Lem <i>Bajki robotów</i>
luty	Jakub i Wilhelm Grimm	wybór mitów greckich	John Ronald Reuel Tolkien

	(m.in. <i>Kryształowa kula</i>) Hans Christian Andersen (m.in. <i>Księżniczka na ziarnku grochu, Brzydkie kaczątko, Słowik, Nowe szaty cesarza, Dziewczynka z zapałkami</i>) wybór baśni polskich (m.in. Józef Ignacy Kraszewski <i>Kwiat paproci</i>)	z <i>Mitologii</i> Jana Parandowskiego, <i>Mitów Greków i Rzymian</i> Wandy Markowskiej, <i>Mitów dla dzieci</i> Grzegorza Kasdepkego oraz <i>Mitów greckich. Baśni starożytnych</i> Anity Rejch (m.in. mity o powstaniu świata, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Prometeuszu, o Dedalu i Ikarze, o Odyseuszu)	<i>Hobbit, czyli tam i z powrotem</i>
marzec	Clive Staples Lewis <i>Lew, Czarownica i stara szafa</i>	Alfred Szklarski <i>Tomek w krainie kangurów</i>	Mark Twain <i>Przygody Tomka Sawyera</i>
kwiecień	wybór pieśni patriotycznych, np.: <i>Wojenko, wojenko..., Płynie Wisła, płynie.., Morze, nasze morze</i> Roald Dahl <i>Charlie i fabryka czekolady</i>	wybór pieśni patriotycznych, np.: <i>Wiwat maj, trzeci maj!, Marsz Pierwszej Brygady, Rota</i> Dorota Terakowska <i>Władca Lewawu</i>	wybór pieśni patriotycznych, np.: <i>Hej, chłopcy, bagnet na broń, Czerwone maki pod Monte Cassino</i> Lucy Maud Montgomery <i>Ania z Zielonego Wzgórza</i>
maj	Joanna Olech <i>Dynastia Miziołków</i>	Antonina Domańska <i>Historia żółtej cizemki</i>	Irena Jurgielewiczowa <i>Ten obcy</i>
czerwiec	Joanna Onichimowska <i>Daleki rejs</i>	Henryk Sienkiewicz <i>W pustyni i w puszczy</i>	

4. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Na treści języka polskiego jako przedmiotu nauczania w szkole podstawowej składają się: wiedza o budowie i zasadach funkcjonowania języka ojczystego, podstawowe wiadomości z nauki o literaturze oraz wybrane zagadnienia z wiedzy o kulturze. Językowe, literackie i ogólnokulturowe treści nauczania języka polskiego w klasach IV–VI są podstawowymi czynnikami wielostronnego rozwoju dzieci. Przyczyniają się do przekazania uczniom określonego zasobu informacji, wykształcenia pewnych podstawowych umiejętności oraz wpływania na ich postawy społeczne.

Cele kształcenia i wychowania w zakresie wiedzy:

- wyposażenie uczniów w wiadomości o budowie i zasadach funkcjonowania języka jako środka porozumiewania się, tworzywa literatury pięknej, narzędzia poznania
- zaznajomienie z wybitnymi utworami pisarzy polskich i obcych oraz przyswojenie systemu podstawowych wiadomości teoretycznoliterackich przygotowujących do odbioru tekstu literackiego, sprzyjających rozumieniu oraz interpretacji zjawisk literackich i kulturowych
- przybliżenie roli, jaką odgrywają we współczesnym świecie media oraz wskazanie sposobów pracy twórcy kultury

Cele kształcenia i wychowania w zakresie umiejętności:

- wyrobienie sprawności w posługiwaniu się językiem jako narzędziem porozumiewania się i środkiem wyrażania myśli oraz uczuć w mowie i piśmie
- kształcenie umiejętności czytania i rozumienia tekstów kultury przy wykorzystaniu zdobytej wiedzy o literaturze, teatrze, filmie, mediach
- dostrzeganie i wyjaśnianie wartości tekstów kultury – utworów literackich, dziennikarskich, dzieł sztuki malarskiej, teatralnej, filmowej oraz twórczości radiowo-telewizyjnej
- przygotowanie do świadomego wyboru i indywidualnego wartościowania lektury oraz zjawisk współczesnej kultury
- zachęcanie do czytania i świadomego odbioru innych tekstów kultury

Cele kształcenia i wychowania w zakresie postaw:

- systematyczne wzbogacanie osobowości ucznia, kształtowanie jego wrażliwości humanistycznej
- budzenie szacunku dla narodowego, europejskiego i światowego dziedzictwa kulturalnego

- kształtowanie hierarchii wartości moralnych i estetycznych
- uświadomienie wartości, wokół których buduje się relacje z innymi ludźmi
- rozwijanie zainteresowań, ciekawości i otwartości na świat i ludzi oraz kształtowanie kreatywności
- kształcenie potrzeb czytelniczych i kulturalnych wraz z kształceniem umiejętności ich zaspokajania
- rozwijanie emocjonalnego stosunku do środowiska naturalnego i budzenie poczucia odpowiedzialności za jego stan
- doskonalenie umiejętności współpracy z innymi, wspólnego planowania i organizowania przedsięwzięć oraz podejmowania odpowiedzialności za wykonanie zadań w grupie
- kształtowanie umiejętności słuchania innych, prowadzenia dialogu i dyskusji, prezentowania własnych opinii i sądów oraz przekonywania do swoich racji
- rozwijanie tolerancji wobec innych osób, ich poglądów, opinii, systemów wartości i różnic kulturowych

5. Procedury osiągnięcia celów edukacyjnych – wskazówki dotyczące efektywnego i atrakcyjnego dla uczniów nauczania języka polskiego wraz z opisem metod dydaktycznych

Dlaczego uczyć inaczej?

Nie wdając się w rozmaite spory dotyczące sposobu funkcjonowania dzisiejszej szkoły, należy zauważyć następującą zależność: zmiany zachodzące w społeczeństwie są powodem wprowadzania nieustannych reform w systemie kształcenia, a te z kolei wpływają na rozwój społeczny. Na całym świecie wciąż poszukuje się właściwych treści i form edukacji. Rozmaite środowiska pedagogiczne toczą spory wokół metod, które pomogłyby szkołom i nauczycielom skuteczniej pracować. Czegokolwiek by nie dotyczyły owe dyskusje, coraz bardziej oczywisty staje się fakt, że od dobrej edukacji zależy nie tylko los jednostki, lecz także całego społeczeństwa. Warto przypomnieć, że istnieje ścisły związek między poziomem wykształcenia społeczeństwa a wzrostem dochodu narodowego. Dlatego na całym świecie od lat wzrasta zainteresowanie efektywnością edukacji, które sprzyja wprowadzaniu wielu innowacji oświatowych. Koniecznością jest dziś przejście od nauczania i uczenia się zachowawczego do takiego, które sprosta wyzwaniom XXI w. i poprowadzi społeczeństwo do zmiany – nowych rozwiązań czy nowego ujęcia dotychczasowych problemów. Edukacja

nie jest sztuką samą w sobie. Powinna stanowić odpowiedź na oczekiwania społeczne – **uczy się ktoś po coś, w jakimś celu**. Szkoła nie jest zawieszona w próżni. Wykonuje swoje zadania w konkretnym czasie i miejscu. Bardzo ważne jest zwrócenie uwagi na kontekst społeczny kształcenia – całą gamę czynników społecznych, politycznych i kulturowych, od których zależy sytuacja oświatowa. Wraz ze zmianami w sytuacji społecznej zmienia się rola szkoły oraz zadania nauczyciela. Coś, co było istotne 20 lat temu, 10 czy 5, ba, nawet przed kilkoma miesiącami, dziś może stać się mało ważne, w ogóle nieistotne, a nawet zupełnie niepotrzebne – tak jak np. sztuka kaligrafii w dobie powszechnej komputeryzacji.

Świat wokół wciąż się zmienia, dlatego oprócz podstawowych umiejętności wymaga się od nas obecnie kreatywności, sprawnego podejmowania decyzji, dokonywania właściwych wyborów, trafnego oceniania ludzi, zjawisk i rzeczy. To, czego się teraz oczekuje od przyszłych pracowników, to przede wszystkim zdolność kreowania pomysłów, rozwiązywania trudnych problemów i szybkość w podejmowaniu samodzielnych decyzji. Dobra pamięć, krytyczne czy też logiczne rozumowanie, wrodzona inteligencja już nie wystarczają – niezbędne jest myślenie twórcze. Ważne są również umiejętność przystosowywania się do zmian, elastyczność, otwartość w relacjach z innymi. Trzeba też zdawać sobie sprawę, że inteligencja to pewien potencjał, który często pozostaje niewykorzystany. I tylko ci będą mieć szansę na awans życiowy, którzy potrafią odkryć w sobie talenty oraz umiejętnie je zaprezentować. Obecne zmiany w systemie edukacji – coraz częstsze wprowadzanie aktywnych metod i technik nauczania, niezwykle bogata oferta programowa, nowe podręczniki pełne pomysłowych ćwiczeń, nowoczesne pomoce dydaktyczne – mają za zadanie rozwijać u uczących się twórcze myślenie. Realia współczesnego świata wymagają nie tylko posiadania konkretnej wiedzy na dany temat, lecz także stworzenia pewnej wizji, określenia celów, zaplanowania strategii działania, przewidywania skutków i dostrzegania alternatywnych rozwiązań.

Nic tak bardzo nie zniechęca do nauki jak nuda i zadania przekraczające możliwości ucznia. Kształcenie jest procesem, który obejmuje uczenie się i nauczanie. Chociaż wiele zależy od dziecka i jego indywidualnego stylu uczenia się, w pewnej części odpowiedzialność za osiągnięte przez nie wyniki i efekt końcowy całego procesu spada na tego, kto ów proces organizuje.

Efekty nauczania, stopień opanowania wiadomości przez uczniów oraz ich umiejętności zależą w znacznym stopniu od metod i form pracy nauczyciela, a także od sposobu wprowadzania i kształtowania pojęć. Wyniki osiągnięte przez uczniów zależą też

od tego, czy wiedza jest egzemplifikowana trafnie dobranymi przykładami. Nauczyciele powinni zdać sobie sprawę z tego, że te same treści programowe można realizować w rozmaity sposób i albo zainteresować nimi uczniów, albo skutecznie zabić w nich wszelką pasję do zdobywania wiedzy.

Odkąd w polskich szkołach zaczęto wprowadzać aktywizujące metody nauczania, w wielu pokojach nauczycielskich rozgorzały dyskusje na ich temat. Przeciwnicy stosowania tych metod bardzo często przywołują argument, że nie sprzyjają one zdobywaniu wiedzy, zaburzają dyscyplinę w klasie, wprowadzają bałagan i właściwie służą tylko zabawie. Tymczasem nie powinno budzić wątpliwości, że im ciekawsze wyzwania stawia przed swoimi uczniami nauczyciel, im bardziej niekonwencjonalnych metod i technik prowadzenia zajęć używa, im częściej wymaga od uczniów konstruktywnego sposobu myślenia, tym silniejsze budzi w nich zainteresowanie określoną dziedziną wiedzy.

Czy uczenie się ma polegać tylko na mozolnym przyswajaniu coraz większej liczby definicji, dat, terminów, wzorów? Czy musi być procesem żmudnym, trudnym i nudnym? Tradycyjny model edukacji opierał się na przekazywaniu uczniom wiedzy encyklopedycznej. Pomysłowość, kreatywność, spontaniczność, autorefleksja, formułowanie samodzielnych wniosków i ocen czy budowanie własnych sądów były czymś zbędnym, a nawet w wielu przypadkach – niewskazany. Im większą zdolnością zapamiętywania podawanych przez nauczyciela lub wyczytanych w podręczniku wiadomości wykazywał się uczeń, tym bardziej mógł liczyć na odniesienie sukcesu. Niestety, taki sposób zdobywania wiedzy powoduje zawężenie horyzontów myślowych i sprowadza pojmowanie świata do określonych schematów.

Otoczająca człowieka rzeczywistość była kiedyś mniej skomplikowana. Zasób umiejętności i wiedzy potrzebnej przeciętnemu dorosłemu osobnikowi przed np. 200 laty do sprawnego poruszania się w świecie, w porównaniu z tym, czego wymaga się obecnie od absolwenta szkoły podstawowej, wydaje się śmieszny.

Coraz bardziej skomplikowana rzeczywistość oczekuje od nowej generacji szybkości w podejmowaniu decyzji, w ocenie, np. szans, korzyści, zagrożeń. Nie ma potrzeby obciążać młodych umysłów rozwijającą się w zawrotnym tempie wiedzą odtwórczą – łatwość, z jaką można obecnie dotrzeć do źródeł wszelkich informacji, czyni bezsensownym obarczanie umysłu wiedzą encyklopedyczną. Najważniejszym zadaniem szkoły jest nauczyć ucznia myślenia. Trzeba sobie zdać sprawę, że podstawowy cel edukacji przyszłych pokoleń to

nauka samodzielnego rozumowania. I nie jest to żadne odkrycie, skoro już starożytni mądrość pojmowali jako sztukę ciągłego zadawania pytań i dialogu z samym sobą.

Następne ważne zadanie to nauczyć ucznia, jak ma się uczyć, a później, jak zdobytą wiedzę wykorzystać. Większość problemów występujących w nauce, technice czy kulturze ma charakter otwarty. Nie ma przedmiotu szkolnego, na którym zastosowanie nauczania problemowego nie jest konieczne. Jeśli chcemy, by nasze zajęcia były ciekawe, aby nie wiało na nich nudą, a uczniowie czuli, że pożytecznie spędzają czas, stawiamy przed nimi wyzwania. Pozwólmy im decydować, krytykować, osądzać, wymyślać innowacyjne rozwiązania, rozpatrywać alternatywy. Temu służą właśnie aktywizujące metody nauczania i cała gama technik pozwalających na poprowadzenie zajęć, w które zaangażują się ich uczestnicy. Inspiracja intelektualnego rozwoju ucznia to wyzwanie stojące przed nauczycielem w zreformowanej szkole.

Opis metod i technik uczenia

Gdy mówimy o uczeniu się, czyli tej części procesu, która dzieje się po stronie uczącego się, możemy wyróżnić aktywne lub bierne metody i techniki uczenia się. Podział ten zależy od postawy, jaką przyjmuje w nich uczeń. Kiedy natomiast mówimy o nauczycielu, to właściwe wydaje się, aby narzędzia, jakich używa podczas swojej pracy, nazywać „aktywizującymi metodami i technikami”, gdyż raczej nie jest możliwe, aby ktoś, kto kieruje procesem nauczania, pozostawał bierny. A teraz druga kwestia – kiedy stosujemy określenia „metoda”, a kiedy – „technika”?

W języku polskim istnieje dość duża zbieżność znaczeniowa terminów „metoda” i „technika”. Obu używa się, mówiąc o jakimś sposobie postępowania dla osiągnięcia określonego celu. Przy czym pojęcie „metoda” stosowane jest raczej, nawet w języku potocznym, do opisywania badanych rzeczy i zjawisk według określonych reguł, poprzez „technikę” zaś rozumiemy raczej pewien sposób i biegłość wykonywania konkretnych prac lub czynności w danej dziedzinie. Zatem nawet intuicyjnie „metodę” należy pojmować szerzej niż „technikę”.

Proponujemy przyjęcie następującego rozróżnienia obu terminów:

Metoda nauczania to racjonalnie zaplanowana przez nauczającego forma organizacji etapów procesu uczenia się. Stwarza ona konkretną sytuację i określone warunki, w których uczeń podąża w jasno wyznaczonym kierunku, według wymaganych przez

nauczyciela założeń, by osiągnąć zamierzony cel, tzn. pewien zasób wiedzy i umiejętności. Metodami są np. praca w małych grupach, odgrywanie ról, dyskusja, projekt.

W obszarze określonej metody nauczania można stosować różne techniki. Przykładowo, dyskusję organizuje się z wykorzystaniem techniki „sześciu kapeluszy”, pokera kryterialnego, metaplanu, debaty „za i przeciw” czy debaty oksfordzkiej. Zawsze jednak będzie to po prostu metoda dyskusji.

Technika to określony sposób praktycznego zastosowania metody (procedura, recepta, przepis), służący nie tyle nabywaniu nowej wiedzy i określonych umiejętności, co zdobywaniu sprawności posługiwania się nimi.

Każda konkretna technika jest tylko elementem metody – wielu doświadczonych nauczycieli doskonale rozumie, że technika to wyłącznie sposób na zewnętrzną organizację sytuacji. Liczba technik jest dość ograniczona i nawet, jeśli pojawiają się nieraz nowe ich warianty, w gruncie rzeczy stosując je, poruszamy się w tym samym obszarze kilku metod. Spotykamy się czasem z przekonaniem, że jeśli ktoś poznał kilka aktywizujących technik, umie już prowadzić zajęcia metodami aktywizującymi. Można pokusić się tutaj na żartobliwe porównanie: to, że znajdziemy przepis na doskonałe ciasto, nie znaczy, że upieczemy je bez zakalca. Znajomość rozmaitych technik, nie jest receptą na sukces w pracy z uczniami.

Znajomość techniki wymaga jeszcze sporej dawki wiedzy o metodzie – kiedy ją zastosować, jak się do niej przygotować, w jaki sposób przygotować do niej grupę, jakie mogą być konsekwencje jej zastosowania i jak omówić jej rezultaty. Dopiero kiedy prowadzący zdobędzie umiejętność nawiązywania bezpośredniego kontaktu z danym zespołem, gdy będzie potrafił zdiagnozować stan potrzeb i oczekiwań uczestników zajęć oraz uświadomi sobie własną gotowość do ich uwzględnienia, może mówić o swoim przygotowaniu do pracy metodami aktywizującymi. Metody te wymagają jeszcze jednego ważnego elementu: zawarcia kontraktu z grupą. Kontraktu pozwalającego uczestnikom czuć się podmiotem w sytuacji, którą kreuje praca metodami aktywizującymi. Często bowiem w trakcie zajęć uczestnicy odsłaniają swoje słabe strony, pewne braki, a także ujawniają prawdziwe poglądy czy emocje. Od umiejętności interpersonalnych nauczyciela, reprezentowanej przez niego postawy, zdolności kreowania odpowiedniej atmosfery zależy przebieg zajęć oraz to, w jakim stopniu uczniowie zaangażują się i skorzystają z proponowanych przez niego form ćwiczeń. Aktywizujące metody nauczania polegają

właśnie na wywoływaniu jak największego zaangażowania uczących się oraz na oparciu tego procesu na ich własnych doświadczeniach, przemyśleniach i emocjach. Uczniowie poszukują nowych rozwiązań i w ten sposób rozwijają zdolności myślenia, są bardziej twórczy, otwarci i empatyczni. W ten sposób przyswajanie wiedzy staje się bardziej urozmaicone, a przez to – przyjemniejsze i łatwiejsze.

Najważniejsze metody i techniki aktywizujące pracę ucznia

1. Rysowanie rebusów, zgadywanek rysunkowych, komiksów, plakatów podsumowujących określony dział czy semestr.
2. Tworzenie ilustracji do tekstów prozatorskich i poetyckich z zastosowaniem różnych form plastycznych, m.in. kolażu.
3. Stosowanie schematów graficznych, ilustrujących powiązania zdarzeń w fabule, oraz tabel czy grafów.
4. Sporządzanie map myśli.
5. Odgrywanie scenek (przygotowanych wcześniej lub improwizowanych; mimicznych albo mówionych; z wykorzystaniem rekwizytów, dekoracji, kostiumów).
6. Układanie pytań do wywiadu, uzupełnianie niepełnego wywiadu – zawierającego jedynie pytania lub tylko odpowiedzi.
7. Poprawianie błędnie napisanych tekstów.
8. Układanie rozsypanek wyrazowych.
9. Opisywanie rysunków, dzieł malarskich, fotografii.
10. Prowadzenie dyskusji i debat (techniką metaplanu, dyskusji punktowanej, w formie „akwarium”, „za i przeciw”, „szczęściu kapeluszy”).
11. Organizowanie konferencji prasowych z fikcyjnymi postaciami odgrywanymi przez uczniów.
12. Prowadzenie lekcji w postaci procesów sądowych nad postaciami czy zdarzeniami.
13. Przygotowywanie wystaw interaktywnych, podczas których odbiorcy zachęceni są do wpisywania komentarzy czy odpowiadania na pytania.
14. Gromadzenie materiałów w portfolio, czyli teczce tematycznej (to może być również zwykłe pudełko, w którym uczeń zbiera pocztówki, zdjęcia, bilety, wycinki z gazet, ulubione wiersze, swoje prace pisemne oraz wszystko, co po jakimś czasie pokaże mu jego rozwój).
15. Oglądanie filmów w całości lub wycinków, słuchanie fragmentów audycji radiowych i późniejsza ich wspólna analiza.

16. Nagrywanie filmów i słuchowisk radiowych.
17. Redagowanie gazetek szkolnych, biuletynów.
18. Wycieczki do kina, teatru, redakcji prasowych.

ODGRYWANIE RÓL

Uwagi ogólne

W praktyce pedagogicznej używane są takie pojęcia jak: „odgrywanie ról”, „symulacje społeczne”, „gry edukacyjne”, „gry symulacyjne”. Często stosuje się je zamiennie. Każdy z tych terminów oznacza jednak pewien specyficzny sposób angażowania uczestników zajęć oraz charakteryzuje się określoną procedurą organizacyjną. Wszystkie łączy to, że pozwalają uczniom doświadczać sytuacji podobnych do tych, które dzieją się w rzeczywistości. W technice tej najważniejsze jest zainscenizowanie zdarzeń i znalezienie się w położeniu innej osoby.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel wyjaśnia kontekst sytuacji do odegrania lub objaśnia przebieg gry. Zwięźle tłumaczy jej cel. Następnie przydziela bądź rozlosowuje role i ewentualnie rozdaje rekwizyty. Daje sygnał do rozpoczęcia ćwiczenia. W czasie, gdy uczniowie odgrywają role, nauczyciel występuje wyłącznie jako widz – nie komentuje ani nie podpowiada. Stara się również powściągliwie wyrażać swoje emocje. Po zakończeniu ćwiczenia prowadzący prosi uczestników o zajęcie miejsc, a następnie – o indywidualne relacje dotyczące ich wrażeń i spostrzeżeń oraz omówienie sposobu, w jaki przeżywali to doświadczenie. Korzystne jest także sformułowanie wniosków dotyczących odgrywanej sytuacji.

Zalety

Odgrywanie ról przypomina zabawę dzieci w „na niby”. „Odegrany” wycinek wymodelowanej rzeczywistości poddawany jest później analizie, co pozwala uczestnikom ćwiczenia lepiej zrozumieć różne mechanizmy rządzące naszym zachowaniem. Możemy obserwować mowę ciała, komunikację werbalną, zastanowić się nad tym, z jakim nastawieniem podeszliśmy do odegrania danej roli. Odgrywanie ról umożliwia zbadanie osobistych doświadczeń poprzez obejrzenie siebie w konkretnej sytuacji życiowej. Ukazuje czyjeś intencje, wartości priorytetowe, sposób budowania relacji z innymi osobami. Czasem

pozwała na lepsze poznanie świata widzianego i odczuwanego z perspektywy kogoś drugiego – pomaga w zrozumieniu jego sposobu myślenia i zachowania.

Na co uważać?

Przed rozpoczęciem ćwiczenia nauczyciel powinien zadbać o atmosferę bezpieczeństwa i wzajemnej życzliwości w grupie. Nie zmuszać nikogo do przyjęcia roli. Podkreślić, że tzw. warunki laboratoryjne, sztuczne, czyli fakt, iż odgrywający role są obserwowani, na pewno ma wpływ na ich sposób zachowania. Zaznaczyć, że jest to tylko gra, czyli coś umownego. Po zakończeniu zadania należy wszystkich odgrywających „wyprowadzić” z ról, tzn. porozmawiać z nimi, jak czuli się w tych rolach, czy było im łatwo przyjąć sposób myślenia i reagowania innej osoby, co teraz sądzą na temat sytuacji, którą starali się naśladować.

SYMULACJE

Dzięki tej metodzie uczniowie uczestniczą w symulowanym wydarzeniu, odgrywając role autentycznych lub realistycznych postaci. Przedstawiane wydarzenia są związane z rzeczywistością, naśladują bądź odtwarzają realia. Uczestnicy nie mają napisanego tekstu, który wygłaszają. Otrzymują jedynie krótką charakterystykę bohatera do odegrania i dość dokładny opis okoliczności, w jakich należy umiejscowić postać. Na podstawie tych materiałów oraz własnej wiedzy dotyczącej wycinka rzeczywistości, który symulacja ma odtwarzać, uczestnicy swobodnie interpretują zdarzenia, dając upust swej wyobraźni. Prowadzący pełni funkcję obserwatora i notuje uwagi dotyczące zachowań poszczególnych uczestników symulacji. Bardzo dobre efekty daje powtórzenie tej samej symulacji ze zmianą przy podziale ról. Podsumowaniem całej gry jest omówienie i próba wyjaśnienia motywacji zachowań poszczególnych postaci biorących w niej udział. Należy zawsze pamiętać o „wyprowadzeniu” uczestników z ról przed zakończeniem zajęć.

TECHNIKI DRAMOWE

Uwagi ogólne

Drama jest formą świadomie przygotowanej improwizacji, opierającej się na określonym temacie wzbudzającym sprzeczne uczucia, mogącym wywołać konflikt. Zjawisko konfliktu wydobywa istnienie specyficznej atmosfery, co w naturalny sposób stwarza możliwość przeżywania. W dramacie wykorzystuje się zmysły, wyobraźnię, ruch i mowę. Najbardziej istotne jest w niej autentyczne przeżycie emocji odgrywanej postaci. Drama nie jest

inscenizacją ani spektaklem teatralnym, ale polega na działaniu w fikcyjnej sytuacji, budowaniu doświadczeń w zaaranżowanym przez prowadzącego wycinku rzeczywistości. W zasadzie można ją nazwać procesem, „dzianiem się”. W dramie nie ma publiczności, wszyscy biorą w niej udział. Ważne jest, aby prowadzący był także uczestnikiem dramy. W technice tej całą uwagę kierujemy na cel, którym jest zrozumienie cudzych przeżyć i emocji, nieważne są zaś uzdolnienia aktorskie uczestników. Drama przyczynia się do bogatego rozwoju wewnętrznego uczniów. Uczy koncentracji na sobie i innych. Rozwija kreatywność, dodaje pewności siebie i pobudza inwencję.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel proponuje temat, który niesie jakiś konflikt czy problem. Razem z uczniami aranżuje wnętrze pomieszczenia – może to być kilka rekwizytów, elementy skromnej dekoracji. Krótko omawiają wspólnie temat, dzieląc się doświadczeniami. Następnie rozpoczyna się gra, którą można na każdym etapie przerwać i przeanalizować. Ważne, by uczestnicy poznali motywy postępowania ludzi oraz to, w jaki sposób reagują oni na określone zachowania innych. Na języku polskim częste zastosowanie ma drama społeczna, odwołująca się do bezpośrednich doświadczeń uczniów. Dzięki niej mogą oni poznać różne aspekty życia codziennego i rozwijać świadomość społeczną.

Na co uważać?

Podczas wykonywania ćwiczeń dramowych nie wolno nikogo pouczać ani komentować jego zachowań. Po zakończeniu zadania należy stworzyć okazję do podzielenia się przeżyciami. Zrezygnować z pytania „Dlaczego?” na rzecz pytań typu: „Co czułeś?”, „Co było najtrudniejsze?”, „O czym wtedy myślałeś?”, „Co cię poruszyło?”, „Co cię rozzłościło?”.

METODA UCZENIA SIĘ W MAŁYCH ZESPOŁACH

Zespoły wymieniające się wynikami pracy powinny być tworzone przez nauczyciela w zależności od celów zadania – losowo albo według ustalonych przez osobę prowadzącą kryteriów. Jeśli jednak grupy są zespołami roboczymi i mają coś nowego wytworzyć, dobrze jest, aby ich członkowie mogli dobrać się sami, kierując się sympatią i wspólnymi doświadczeniami. Praca w małych zespołach daje większą swobodę, umożliwia częstszą wymianę spostrzeżeń, szybsze reagowanie na to, co mówi druga osoba. Stwarza warunki do lepszego rozumienia omawianego problemu i pozwala na bardziej efektywne

gospodarowanie czasem. Nie wszyscy uczniowie równie chętnie zabierają głos na forum całej klasy. Małe zespoły pozwalają osobom nieśmiałym na większe zaangażowanie się w pracę.

UKŁADANKA EKSPERCKA (PUZZLE, JIGSAW, GRUPY EKSPERCKIE)

Uwagi ogólne

Układanka to technika pracy zespołowej, która angażuje wszystkich jej uczestników. Każdy zdobywa informacje dzięki indywidualnej pracy z tekstem źródłowym oraz współpracy polegającej na rozmowie z innymi. Taka organizacja pracy pozwala włączyć się w działania uczniom słabszym lub mającym trudności ze znalezieniem się w grupie. Technikę tę łatwo zastosować na zajęciach wprowadzających nowe tematy, przydaje się również do powtórzeń. Uczy umiejętnego wybierania najważniejszych treści oraz odpowiedzialności za pracę drużyny.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. W optymalnym układzie członków zespołu powinno być tyle, na ile części (stanowiących logiczną i spójną całość) został podzielony materiał. Każdy uczeń otrzymuje numer. Określa on grupę, w której będzie pracował w następnym etapie. Następnie prowadzący rozdaje wszystkim uczniom tekst podzielony na części – zespół I otrzymuje część 1., zespół II – część 2., itd. Każda osoba czyta tekst. Najpierw samodzielnie podkreśla w nim to, co uważa za najbardziej istotne, później cała grupa wspólnie rozmawia na temat przeczytanego utworu, uzgadniając najważniejsze treści. Na kolejnym etapie tworzone są nowe zespoły: w skład każdej drużyny wchodzi przedstawiciel z poprzedniej grupy eksperckiej. Eksperci relacjonują to, czego nauczyli się w poprzednich grupach. W tym momencie dobrze jest polecić uczniom, aby każdy sporządził notatkę z relacji poszczególnych ekspertów. Następnie wszyscy wracają do grup wyjściowych i rozmawiając ze sobą na temat opracowywanego tekstu, sporządzają plakat lub mapę pojęciową ze wszystkich wiadomości. Na zakończenie, aby sprawdzić jak wszyscy opanowali omawiane treści, można przeprowadzić krótki test.

METODA WIZUALIZACJI

Percepcja odgrywa bardzo istotną rolę w uczeniu się. Postrzegający umysł działa jak samoorganizujący się system informacyjny. Wizualizacja wykorzystuje naturalne umiejętności kreowania w myślach obrazów różnych stanów rzeczy. Rysunki pozwalają

na lepsze zapamiętywanie, usystematyzowanie wiadomości, gdyż uruchamiają funkcje obu półkul naszego mózgu i je integrują.

MAPY SKOJARZEŃ

Uwagi ogólne

Technikę tę najczęściej wykorzystuje się jako rozgrzewkę służącą ustaleniu obszarów wspólnych znaczeń. Ilustruje ona potencjalną wieloznaczność funkcjonowania pojęć, nawet bardzo oczywistych. Mapy wykorzystuje się do wyjaśnienia określonego zagadnienia bądź do wspólnego ułożenia definicji terminu. Uczniowie mogą wykonywać mapy skojarzeń indywidualnie, w parach lub w zespołach.

Sposób przeprowadzenia

Na polecenie nauczyciela uczniowie zapisują na środku arkusza papieru termin, do którego poszukują skojarzeń, i otaczają go owalem. Następnie od niego prowadzą promienie, a na końcu każdego z nich umieszczają wyraz kojarzący się im z danym hasłem. Od tego słowa ponownie prowadzą linie, które mogą się rozgałęziać, i zapisują następne skojarzenia. Zawsze należy określić czas przeznaczony na wykonanie mapy.

Zalety

Mapa skojarzeń pomaga uporządkować myśli. Angażuje wszystkich uczestników zajęć – każdy ma szansę wniesienia swojego wkładu w wykonanie zadania. Pokazuje prowadzącemu, jak uczniowie rozumieją znaczenie podanego terminu.

Na co uważać?

Skojarzeń się nie ocenia. Na mapie powinno się zapisać wszystkie pomysły, które przychodzą do głowy.

MAPY MYŚLI (MAPY MENTALNE, MAPY POJĘCIOWE)

Uwagi ogólne

Mapy myśli (z j.ang. *mental maps* lub *mind maps*) to jedna z technik zaproponowanych Amerykanina Tony'ego Buzana¹, światowej sławy autorytetu w dziedzinie twórczego wykorzystywania umysłu. Technika ta polega na wizualnym opracowaniu danego

¹ Tony Buzan, *Rusz głową*, Łódź 1996.

zagadnienia za pomocą rysunków, haseł i symboli. Mapy myśli mogą służyć przede wszystkim do sporządzania notatek i organizowania powtórek z dowolnej partii materiału. W ten sposób możemy się też przygotowywać do wygłaszania przemówień czy pisania artykułów, a także notować na wykładach oraz planować zebrania. W szkole mapy myśli można stosować do definiowania pewnych pojęć lub przy rozpoczynaniu z uczniami omawiania nowego zagadnienia, działu czy modułu. Pomagają one wówczas zorientować się w wyobrażeniach uczniów i ich zasobie wiedzy na dany temat. Mapy myśli warto stosować wszędzie tam, gdzie niezbędne jest zapamiętywanie, planowanie i twórcza aktywność. Technika map mentalnych może być wykorzystywana na każdym etapie kształcenia. Wyzwała pomysłowość i sprzyja zaangażowaniu. Jeśli stosujemy ją do pracy z podziałem na grupy, uczy również współpracy i odpowiedzialności za efekty działań zespołowych. Nauczyciele przyzwyczajeni do tradycyjnego sposobu nauczania i oceniania mogą uważać informacje zakodowane w mapie mentalnej za niewystarczające. Powinni jednak zweryfikować zakres wiedzy, którą chcą przekazać uczniom, i starać się nie przytłaczać ich dużą liczbą wiadomości – teorii, definicji, pojęć, dat, nazwisk i faktów. Najważniejsze jest, aby uczeń potrafił kojarzyć pewne zagadnienia, miał wiedzę ogólną i w razie potrzeby umiał sięgnąć do sprawdzonego źródła informacji. Często zbyt wielkie znaczenie przywiązujemy do ściśle określonej formy i porządku, w jakim uczeń ma prezentować swoją wiedzę. Oczywiście nie jest to możliwe, żeby tych samych metod używać w czasie nauczania matematyki, fizyki, języka polskiego czy historii. Ale niezależnie od przedmiotu, którego nauczamy, dajmy dzieciom więcej swobody w wyborze tego, co ich interesuje – wtedy nauka sprawi im więcej radości i przyniesie lepsze rezultaty, a nam pozwoli na dostrzeżenie drzemiących w nich talentów.

Sposób przeprowadzenia

A. Praca indywidualna

Nauczyciel poleca uczniom, aby w dowolnym tekście, który mają zapamiętać, podkreślili słowa klucze najlepiej oddające główną i drugoplanową treść utworu. Mają to być wyrazy bądź zwroty żywo oddziałujące na wyobraźnię, wywołujące skojarzenia, zawierające w sobie szeroką gamę wyobrażeń, które w każdej chwili mogą zostać przywołane w naszej świadomości. Najlepiej, jeśli będą to rzeczowniki z przymiotnikami lub czasowniki z przysłówkami. Ich zadaniem jest skłonienie umysłu do podążania we właściwym kierunku.

Buzan nazywa takie słowa „kluczami” lub „haczykami”, ponieważ łączą się w łatwy sposób z innymi, umożliwiając odtworzenie przeczytanego tekstu.

Oto zasady przygotowania mapy myśli:

1. Kartkę papieru układamy w pozycji horyzontalnej.
2. Na środku arkusza wykonujemy kolorowy rysunek, który ma symbolizować meritum zagadnienia (według znanego powiedzenia Konfucjusza: „Jeden obraz wart jest często więcej niż tysiąc słów”).
3. Od rysunku odprowadzamy promieniście linie, na końcu których umieszczamy słowa klucze.
4. Na każdej linii zapisujemy tylko jedno słowo lub jeden zwrot.
5. Piszemy wyraźnie dużymi literami.
6. Przy poszczególnych słowach bądź zwrotach wykonujemy jak najczęściej rysunki – symbole, które stymulują pracę obu półkul, przyciągają wzrok i wspomagają pamięć.
7. Od każdej linii odprowadzamy następne rozgałęzienia, umieszczając na nich kolejne wyrazy lub zwroty kojarzące się z danym słowem kluczem.
8. Do sporządzenia mapy myśli najlepiej używać pisaków w różnych kolorach, które wspomagają naszą pamięć poprzez stymulację prawej półkuli.
9. Nie zastanawiamy się długo nad miejscem umieszczenia poszczególnych haseł. To nie ma znaczenia. Najważniejsze jest, aby zapisać wszystko, co nam przychodzi do głowy w związku z danym tematem.
10. Pamiętajmy, że mapa myśli nie jest tworem skończonym. W każdej chwili można do niej dopisać to, co nam się przypomniało.

B. Praca w grupie

Nauczyciel podaje temat do opracowania, np. „Czego można się nauczyć o ludziach i ich życiu, czytając mity greckie?”. Rozdaje uczestnikom karteczki jednakowej wielkości. Prosi, aby każdy wpisał na dowolnej liczbie kartek wszystko, co przychodzi mu na myśl w związku z danym zagadnieniem. Każde skojarzenie musi być umieszczone na oddzielnej karteczce. Należy też określić czas na wykonanie tego polecenia, np. 10–15 min. Po upływie wyznaczonego czasu prowadzący lub któryś z uczniów zbiera karteczki i je miesza. Następnie nauczyciel dzieli klasę na zespoły (4–6 osób) i każdemu z nich przydziela jednakową liczbę kartek. Drużyny mają za zadanie uporządkować kartki w zbiory o podobnej treści. W dalszej kolejności każda grupa otrzymuje duży arkusz szarego papieru oraz flamastry i tworzy mapę

mentalną. W jej centrum uczestnicy zapisują lub przedstawiają w postaci symbolu omawiane zagadnienie. Dokoła umieszczają pogrupowane wcześniej karteczki, dorysowują linie, strzałki, obrazki oraz dopisują hasła (mogą także doklejać wycinki z gazet i czasopism). Na przygotowanie takiej mapy potrzeba ok. 30 min. Po zawieszeniu gotowych map, np. na ścianie, członkowie każdego zespołu zapoznają się z rezultatem pracy koleżanek i kolegów. Mogą wówczas uzupełniać swoje mapy. Następnie przedstawiciele poszczególnych grup krótko omawiają powstałe prace. Po prezentacji każdej z map jest czas na jej analizę. Uczniowie mówią o swoich wrażeniach, odkryciach, o tym, co ich zaskoczyło, czego się nauczyli, co lepiej zrozumieli, jak teraz widzą dany problem.

Zalety

Na mapie myśli jasno i precyzyjnie zostaje zdefiniowana istota zagadnienia. Wyraźnie widać, co jest ważne, a co mniej istotne (im bliżej „centrum”, tym ważniejsze informacje), dzięki czemu nasze wiadomości zostają uporządkowane. Mapa myśli pozwala na ukazanie związków i zależności między różnymi kategoriami zjawisk oraz pojęć. Dzięki mapom myśli szybciej i łatwiej można powtarzać wiadomości oraz przeglądać notatki. Struktura mapy pozwala na dodawanie nowych informacji bez skreśleń i chaotycznego dopisywania.

Na co uważać?

Należy zwracać uwagę na to, by wykonywane notatki były przejrzyste i zadbać, aby uczniowie potrafili na podstawie mapy przekazać zapisaną treść.

STACJE ZADANIOWE

Uwagi ogólne

Sposób pracy tą metodą powstał w wyniku zebrania doświadczeń z nauczania zintegrowanego. Uczniowie wykonują połączone tematycznie zadania o różnym stopniu aktywności, zaproponowane przez nauczyciela.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel przygotowuje w sali tyle stanowisk, ile zadań będą wykonywać uczestnicy. Każde stanowisko to stół, dokoła którego ustawia krzesła dla uczniów. Przygotowane wcześniej ćwiczenia z poleceniami na piśmie rozkłada przy poszczególnych stanowiskach. Dołącza również jasny opis kryteriów oceny realizacji zadań. Każda osoba pracuje indywidualnie

i sama ustala tempo wykonywania ćwiczeń, musi jedynie kontrolować czas na tyle, by zdążyć przejść przez wszystkie stacje. Bodźcem aktywizującym może być samodzielne rozliczanie się z wykonanych zadań. Na arkuszu szarego papieru nauczyciel wypisuje pionowo imiona wszystkich uczniów, a poziomo – numery ćwiczeń. Każdy uczestnik samodzielnie zaznacza na planszy, że wykonał zadanie i wówczas może przejść do następnej stacji. Kolejność realizacji ćwiczeń może być różna, chyba że zadania stanowią przemyślaną logicznie, powiązaną ze sobą, całość. Warto tak przygotowywać ćwiczenia, aby zachęcały uczniów do podejmowania różnych aktywności i kształtowały odmienne umiejętności.

Zalety

Uczestnicy uczą się samodzielności i odpowiedzialności oraz aktywnie pracują. Przyswajają sobie zasady samooceny poprzez sprawdzanie poziomu wykonania zadania z podanymi kryteriami. Doskonają czytanie ze zrozumieniem oraz dużo zapamiętują.

Na co uważać?

Podczas zajęć nauczyciel powinien moderować zachowanie uczniów, stwarzać atmosferę sprzyjającą pracy, skupieniu i koncentracji. Musi również ściśle kontrolować czas. Powinien podchodzić do uczniów i służyć im pomocą, zachęcać wolniejsze osoby do zwiększenia tempa pracy. Może też wcześniej przygotować karty realizacji zadań do wypełniania przez uczestników i w ten sposób zmotywować ich do większej staranności. Karty te niekiedy stanowią podstawę do ocenienia pracy ucznia. Należy jednak pamiętać, aby ta ocena była formułowana życzliwie – jeśli jest cokolwiek do skrytykowania, niech będzie to krytyka konstruktywna.

Indywidualizacja nauczania

Nie wszyscy mają jednakowe umiejętności i talenty – co wcale nie znaczy, że niektórzy są gorsi. Po prostu każdy z nas jest zdolny na swój sposób, każdy ma inne umiejętności – są czynności, które wykonujemy sprawniej niż inni, a które przy tym sprawiają nam dużą przyjemność. Można spotkać osoby, które uwielbiają czytać. Są też tacy, którzy wolą grać w piłkę lub pracować w ogrodzie. Jedni potrafią siedzieć wiele godzin przed komputerem, inni wolą ten czas spędzać... w kuchni. I nie ma w tym nic złego. W 1967 r. Joy Paul Guilford, amerykański psycholog, napisał książkę „Natura ludzkiej inteligencji”. Przedstawił w niej sto pięćdziesiąt zdolności intelektualnych, czyli sposobów przejawiania się bystrości

umysłu. Jeśli jego przekonanie uznamy za słuszne, to praktycznie każdemu dziecku możemy dać szansę, aby na któryś ze stu sposobów wykazało inteligencję. Warto zacząć przyglądać się swoim podopiecznym z tej perspektywy. Nauczanie może stać się bardziej interesującym zajęciem, jeśli nagle się okaże, że w każdym dziecku odkrywamy jakieś zdolności. Jeśli uczeń jest niedoceniany, uważany za leniwego i mało utalentowanego, z czasem z pewnością taki się stanie. A w sytuacji odwrotnej – jeżeli dorośli uważają go za błyskotliwego, inteligentnego i uzdolnionego – po jakimś czasie zaczyna on swoim zachowaniem potwierdzać taką właśnie opinię. Na tym polega opisywany przez psychologów efekt Pigmaliona oraz samospełniającej się przepowiedni.

Pierwszym krokiem każdego nauczyciela rozpoczynającego pracę w nowej klasie powinno być zdobycie jak najgłębszej wiedzy na temat uczniów. Kiedy już pozna osobowość swoich uczniów, ich zainteresowania, zdolności, warunki rodzinne – wszystko, co składa się na potencjał drzemiący w każdym dziecku – łatwiej mu będzie skutecznie planować lekcje oraz wspierać uczniów w rozwoju.

Indywidualizacja nauczania polega na dostosowaniu procesu nauczania do predyspozycji uczniów, czyli wprowadzeniu indywidualnego podejścia do poszczególnych dzieci. Każdy uczeń pracuje wtedy we własnym tempie i wykonuje zadania uwzględniające jego możliwości intelektualne, doświadczenia kulturowe czy zdobyte już umiejętności czytania, pisania oraz wypowiedzania się w formie ustnej i pisemnej.

Indywidualizację nauczania języka polskiego w klasach IV–VI, według koncepcji zaprezentowanej w programie oraz podręcznikach z serii „Teraz polski!”, umożliwiają różne propozycje form i metod pracy z uczniami. Temu celowi sprzyja zróżnicowanie stopnia trudności ćwiczeń – niektóre polecenia zatytułowane „Porozmawiajmy” kształcą umiejętność czytania ze zrozumieniem, inne – skłaniają do namysłu nad utworem oraz do wyrażania własnych opinii. Trudniejsze ćwiczenia oznaczono gwiazdką – one również dotyczą analizy tekstu, ale do ich wykonania potrzebna jest też znajomość różnych tekstów kultury i opanowanie umiejętności wykraczających poza zapisy podstawy programowej. Są to ćwiczenia nietypowe, wymagające kreatywności, uruchomienia wyobraźni i sięgnięcia do osobistych doświadczeń.

Innym sposobem indywidualizacji nauczania jest często proponowana praca w parach lub w grupach. Wykonywanie ćwiczeń zespołowo angażuje wszystkich uczniów. Pozwala na podział pracy i realizację przez poszczególnych członków drużyny takich etapów zadania lub czynności, które nie są dla nich zbyt trudne. Uczniowie pracują we własnym tempie,

zgodnie ze swoimi uzdolnieniami czy możliwościami. Mogą korzystać z pomocy i wskazówek rówieśników, lidera zespołu lub nauczyciela. Uczą się więc od siebie, kształcą umiejętność współpracy oraz podejmowania odpowiedzialności za własne działania i ostateczny efekt działań całego zespołu.

Przyswajanie wiedzy a funkcjonowanie mózgu

Dlaczego tak korzystne jest, aby nauczyciel organizował różnorodne zajęcia? Chodzi o to, aby aktywizować na przemian lub jednocześnie jedną i drugą półkulę mózgu, a następnie integrować różne rodzaje informacji. Mózg człowieka ma dwie półkule bezustannie współpracujące ze sobą. Obie otrzymują napływające z otoczenia informacje i „przetwarzają” je w zupełnie inny sposób.

Wielu jeszcze rodziców i nauczycieli nie do końca uświadamia sobie, jak ogromne znaczenie ma w procesie wychowywania i nauczania (które są ze sobą ściśle związane) wiedza na temat funkcjonowania mózgu. Dlatego też, zanim zacznie się tworzyć strategię postępowania z dziećmi, warto poznać podstawowe zasady, na których opiera się praca tego fenomenalnego organu.

Pod względem budowy i funkcjonowania żaden z organów ludzkiego ciała nie jest tak ważny i tak skomplikowany jak mózg. Można go porównać do supernowoczesnego komputera sterującego ciałem. O ile jednak komputery nie są już dla specjalistów zagadką, o tyle niezwykle mechanizm powstawania procesów umysłowych do tej pory nie został wyjaśniony do końca. Neurobiolodzy wciąż usiłują poznać związki zachodzące między strukturami mózgu a wykonywaniem różnego rodzaju zadań.

W dziesiątym roku życia mózg człowieka osiąga swoją ostateczną wagę. Jest tą częścią układu nerwowego, za pomocą której utrzymujemy kontakt z otoczeniem. Bez niego nie moglibyśmy nic widzieć, słyszeć, czuć zapachu, smaku ani dotyku. Jest niezbędny do postrzegania tego, co nas otacza. Bez układu nerwowego nie funkcjonowałoby też nasze oddychanie i trawienie, nie moglibyśmy używać mięśni, mówić ani poruszać się. Wszystkie te czynności wymagają bowiem koordynacji.

Układ nerwowy dzieli się na dwie części: ośrodkowy, obejmujący rdzeń i mózg kręgowy, oraz obwodowy, złożony ze wszystkich nerwów. Oba układy ściśle ze sobą współpracują. Ich zadaniem jest przetwarzanie informacji pochodzących z komórek zmysłowych.

Mózg człowieka składa się z dwóch półkul pracujących ze sobą w harmonii. Obie otrzymują napływające z otoczenia informacje i przetwarzają je w zupełnie inny sposób. Na podstawie badań profesora Rogera Sperry'ego z Uniwersytetu Kalifornijskiego przyjmuje się, że lewa półkula, nazywana „akademicką”, jest odpowiedzialna za aspekty uczenia się związane z zadaniami matematycznymi i językowymi, porządkowaniem danych, analizą i logiką, sprawuje kontrolę nad komunikacją werbalną i poczuciem czasu. Prawa półkula jest zaś odpowiedzialna za „kreatywność”, zajmuje się głównie zdaniem twórczymi, wykorzystującymi muzykę, rytm, wrażenia wizualne, kolor i obrazy. To „metaforyczna” część naszego umysłu. Rządzi ona również układami przestrzennymi oraz czynnościami manualnymi. Prawej półkuli przypisywana jest też zdolność operowania pewnymi rodzajami myślenia abstrakcyjnego, posługiwania się pojęciami takimi jak „dobro”, „miłość”, „przyjaźń”. Zbadano, że u większości ludzi praworęcznych dominuje lewa półkula, dlatego praworęczni mogą być lepsi w sprawnościach tzw. intelektualnych – mówieniu, pisaniu, czytaniu. U osób leworęcznych dominuje zaś prawa półkula. Osoby leworęczne więc zwykle są bardziej sprawne manualnie i precyzyjniej postrzegają relacje przestrzenne.

Ponieważ obie półkule bezustannie współpracują ze sobą, przy myśleniu zawsze zaangażowana jest każda z nich. Jednak procesy w mózgu są bardzo skomplikowane i należy wiedzieć, że oprócz tradycyjnego modelu „prawej i lewej półkuli” wyróżnia się obecnie wiele innych sposobów pojmowania myślenia i działania: sekwencyjny i przypadkowy, werbalny i niewerbalny, symboliczny i konkretny, logiczny i intuicyjny. Badania psychologiczne (np. profesora pedagogiki Howarda Gardnera z Harvardu czy szwajcarskiego psychologa Jeana Piageta) dowiodły, że umysł człowieka jest w stanie uwzględnić jednocześnie osiem różnych jednostek wiadomości. Ta zdolność przetwarzania informacji za pomocą różnych postaci inteligencji jest niezwykła – można powiedzieć, że „istnieje wiele okien, przez które można zaglądać do tego samego pokoju”. Niestety jednak wielu z nas nie wykorzystuje w pełni swoich możliwości. Tymczasem najskuteczniej uczy się, kiedy mamy okazję z tej różnorodności skorzystać.

Różne style nauczania i uczenia się

Jako nauczyciele musimy pamiętać, że na ten sam przedmiot można spojrzeć z wielu perspektyw i nauczać go na wiele sposobów, ponieważ każdy z nas ma swój ulubiony sposób przetwarzania i zapamiętywania informacji:

- werbalny (słuchanie, wypowiedzianie, powtarzanie),

- wizualny (wyobrażanie sobie, oglądanie obrazów, rysowanie),
- logiczny (schematy przedstawiające związki logiczne lub matematyczne),
- fizyczny (ruchy ciała),
- muzyczny (melodia, rytm, skojarzenia muzyczne),
- osobisty (połączenie informacji z osobistymi doświadczeniami i wspomnieniami),
- społeczny (uczenie się od innych lub wspólnie z nimi, dzielenie się zadaniami)².

Dlatego też dobrze, jeśli nauczyciel tak organizuje zajęcia, aby aktywizowały na przemian lub jednocześnie jedną i drugą półkulę mózgu dzieci, a następnie integrowały różne rodzaje informacji. Trzeba przy tym pamiętać, że choć jesteśmy wyposażeni przez naturę w tego samego rodzaju zmysły, a nasze mózgi pracują w podobny sposób, to każdy z nas nieco inaczej odbiera, przetwarza i przechowuje informacje ze świata zewnętrznego i wewnętrznego. A dzieje się tak dlatego, że mamy różne systemy reprezentacji i różne style uczenia się.

W każdej sekundzie do człowieka docierają miliony informacji, natomiast do jego świadomości przedostaje się zaledwie kilka, ponieważ po drodze ulegają one automatycznemu przesianiu przez filtry umysłu. Z tych elementów, które pozostają w świadomości, człowiek buduje sobie mapę rzeczywistości. Dlatego każdy nieco inaczej postrzega świat, ma nieco inny pogląd na jego temat. Stosujemy różne metody porządkowania i układania wrażeń w logiczną całość, a metody te zasadniczo opierają się na jednym z naszych zmysłów, który nazywamy systemem reprezentacji³. Są wśród nas tacy, którzy preferują system wzrokowy, czyli zwracają uwagę głównie na obrazy. Są też ci, którzy wolą system słuchowy, najwyraźniej odbierają dźwięki (w tym również system dialogu wewnętrznego – rozmowy z samym sobą). Dla tych, którzy najlepiej wykształcony mają system kinestetyczny, najważniejsze są czucie, dotyk, ruch, smak i zapach. Myślimy i zapamiętujemy we wszystkich systemach reprezentacji, ale większość z nas ma preferencje dotyczące jednego z nich – tego, który jest u danego człowieka najlepiej rozwinięty i umożliwia mu najbardziej precyzyjne zróżnicowanie doświadczeń.

Dzielimy się więc na: wzrokowców, słuchowców i kinestetyków (tzw. czuciowców). Zróżnicowane systemy reprezentacji powodują, że każdemu z nas odpowiadają różne style uczenia się. Jeśli pozna się styl, w jakim uczy się dziecko, wtedy łatwiej jest przygotować dla

² Colin Rose, Malcolm J. Nicholl, *Ucz się szybciej, na miarę XXI wieku*, Warszawa 2003.

³ *Ibidem*.

nego instrukcje i dostosować warunki zewnętrzne tak, aby mogło rozwijać wrodzone zdolności.

Żeby sprawdzić, czy uczeń jest wzrokowcem, można wykonać następujący test: położyć na stole 10 przedmiotów i pozwolić dziecku przyjrzeć się im przez około 15 sekund. Następnie przykrywa się przedmioty i prosi ucznia, aby wymienił wszystkie, które zapamiętał. Wzrokowiec łatwo przypomni sobie większość z nich. Znając wynik, można nauczyć dziecko, jak poprawić umiejętności obserwacyjne. Przykładowo jedną z technik ułatwiających zapamiętanie jest grupowanie przedmiotów.

Ćwiczenie na rozpoznanie słuchowca jest następujące: dorosły głośno, w jednosekundowych odstępach wymienia liczby lub litery. Rozpoczyna od trzech liczb czy liter, a następnie dodaje kolejne dopóty, dopóki dziecko jest w stanie je powtórzyć. Osobom o uzdolnieniach matematycznych powtarzanie liczb zazwyczaj przychodzi z łatwością.

Kolejne ćwiczenie – sprawdzian dla kinestetyków – może być dobrą zabawą. Kinestetykom często w nauce pomaga ruch. Nauka słów piosenek lub wierszyków czy tabliczki mnożenia przychodzi tym osobom znacznie łatwiej, jeśli podczas ich powtarzania klaszczą, podskakują lub maszerują.

Jeśli uda się nam rozpoznać sposób myślenia oraz mocne i słabe strony ucznia, można rozpocząć pracę nad kształtowaniem jego umysłu. Warto przy tym zauważyć, że niektóre dzieci chcą poznawać świat i zdobywać wiedzę w towarzystwie i pod przewodnictwem dorosłego, potrzebują wskazówek, za którymi mogą podążać. Inne zaś zadają pytania, gromadzą wiedzę, a potem wolą wykonywać zadania samodzielnie. I jedno, i drugie się uczą, tyle że każde w inny sposób. Sposób ten powinien być zgodny z predyspozycjami ich mózgu⁴.

Nauczyciel, który pragnie osiągnąć dobre wyniki w nauczaniu, powinien wziąć pod uwagę, że każdy człowiek ma nieco inny sposób odbierania informacji. Inaczej też je interpretuje. Dobry nauczyciel stosuje rozmaite formy docierania do umysłów swoich uczniów – im bardziej urozmaicone zajęcia, tym bardziej atrakcyjne. Ponadto należy pamiętać, że dzieci (a takimi są nasi uczniowie w szkole podstawowej) najlepiej uczą się poprzez zabawę. Zatem warto na lekcjach języka polskiego pobawić się w teatr, zaaranżować debatę, zorganizować konkurs, zaprojektować gazetę, rozwiązać quiz czy urządzić sztafetę ortograficzną.

⁴ Lanna Nakone, *Każde dziecko myśli inaczej. Jak rozpoznać i rozwijać wrodzone zdolności dziecka*, Warszawa 2008.

Badania profesorów Kennetha i Rity Dunn z Uniwersytetu im. św. Jana w stanie Nowy Jork oraz ekspertów od programowania neurolingwistycznego Richarda Bandlera, Johna Grindera i Michaela Grindera pozwoliły wyodrębnić trzy różne typy komunikacji i uczenia się⁵. Każdy z nich został szczegółowo opisany w zamieszczonej tabeli⁶.

⁵ Colin Rose, Malcolm J. Nicholl, *op. cit.*

⁶ *Ibidem.*

Typ uczenia się	Ulubione aktywności	Aktywność twórcza	Sposób mówienia	Cechy ucznia	Często używane słowa, zwroty, wyrażenia
wzrokowy (wizualny): uczenie się poprzez patrzenie	oglądanie obrazków, diagramów, pokazów, filmów, chodzenie do kina, rozwiązywanie krzyżówek i rebusów, obserwowanie ludzi, samodzielna lektura	pisanie, malowanie, projektowanie, fotografowanie, machinalne rysowanie podczas rozmowy	Mówi szybko, ale potrafi milczeć i obserwować w skupieniu. Używa bogatego słownictwa.	1) Ma dobrą pamięć wzrokową – pamięta, gdzie coś wcześniej położył. Nie zapomina twarzy, rozpoznaje wcześniej widziane osoby. Patrzy na tego, kto do niego mówi lub kto mu czyta. Zwykle nie ma problemów z ortografią. Objaśniając drogę, korzysta z mapy lub sam ją rysuje. Jest zorientowany na szczegóły: opracowując plan, przygląda się obrazowi całości. 2) Wygląd jest dla niego ważny: ubiera się stylowo, właściwie zestawia kolory.	„Do zobaczenia”, „Wygląda mi na to...”, „Patrzmy na to inaczej”, „Popatrz na to”, „To jest dość mgliste”, „Widzisz”, „Zobacz”, „Wyobraź sobie”, „Z mojego punktu widzenia”, „Spójrz na to z drugiej strony”, „To było ośnienie”, „Z tej perspektywy”, „Wygląda na to, że...”, „Czarno to widzę”

				<p>3) Na jego twarzy widać emocje. Lubi załatwiać sprawy w bezpośrednich kontaktach.</p> <p>4) Kiedy nie ma zajęcia, rysuje lub patrzy w przestrzeń.</p>	
<p>słuchowy (audialny): uczenie się poprzez słuchanie</p>	<p>słuchanie wykładów, dyskusji, ustnych instrukcji, słuchanie radia, muzyki, mówienie, dyskutowanie</p>	<p>śpiew, opowiadanie historii, muzykowanie, opowiadanie dowcipów, debatowanie, filozofowanie</p>	<p>Mówi średnio szybko. Lubi rozmawiać, nawet podczas lekcji. Używa bogatego słownictwa.</p>	<p>1) Na ogół dobrze pamięta, co ktoś powiedział. Lepiej reaguje, gdy słyszy informację, niż gdy ją czyta. Pracując nad czymś, rozmawia o metodach, debatuje nad problemami, opracowuje rozwiązania w formie słownej. Słownie udziela informacji. Pamięta nazwiska i imiona ludzi. Łatwo przypomina sobie fakty. Pytany o drogę wyjaśnia, określając kierunki.</p> <p>2) Nie przywiązuje</p>	<p>„Do usłyszenia”, „Brzmi to ciekawie”, „Nie mów, tylko słuchaj”, „To jest słowo w słowo to samo”, „Mówimy różnymi językami”, „Zamieniam się w słuch”, „A teraz się wygadaj”, „Trzymaj język za zębami”, „Prawdę mówiąc, to niesłychane”</p>

				<p>nadmiernej wagi do wyglądu.</p> <p>3) Emocje ujawnia poprzez zmianę tonu głosu. W relacjach lubi otwarty dialog i dyskusję. Woli załatwiać sprawy przez telefon.</p> <p>4) Gdy nie ma zajęcia, nuci lub mówi sam do siebie.</p>	
<p>ruchowy (kinestetyczny): uczenie się poprzez czynności fizyczne, bezpośrednio zaangażowanie, działanie praktyczne, dotykanie, doświadczenie</p>	<p>aktywne zajęcia ruchowe, taniec, sport, wycieczki, gry i zabawy sportowe, gimnastyka, odgrywanie ról</p>	<p>rzemiosło, naprawy sprzętu, ogrodnictwo, gotowanie, taniec, sport</p>	<p>Mówi dość wolno, z namysłem, czasami pomagając sobie gestami.</p>	<p>1) Pracując, działa metodą „krok po kroku”. Woli działać niż planować. Lepiej zapamiętuje, kiedy korzysta z trójwymiarowych pomocy naukowych. Lepiej przyswaja wiedzę, gdy równocześnie wykonuje inne czynności manualne, np. rysuje. Zapytany o drogę woli</p>	<p>„Będziemy w kontakcie”, „Odnoszę wrażenie”, „Nie nadażam za tobą”, „Czujesz to?”, „To niezbita prawda”, „Ręka w rękę”, „Wziąć się za bary”, „Wyłożyć karty na stół”, „Chwycić byka za rogi”, „Gotować się ze złości”, „Pociągać za sznurki”, „Wziąć się w garść”, „Nie poruszaj tego tematu”, „To robi dobre wrażenie”</p>

				<p>zaprowadzić niż wyjaśniać.</p> <p>2) Ubiera się w wygodne ubrania. Materiał jest ważniejszy niż styl.</p> <p>3) Jego emocje zdradza język ciała, napięcie, ruch mięśni. Lubi kontakt fizyczny, dotykane, podchodzi blisko. Woli załatwiać sprawy, robiąc coś, np. podczas spaceru.</p> <p>4) Kiedy się nudzi, wierci się, nie może usiedzieć w miejscu.</p>	
--	--	--	--	--	--

Każdy z nas wykorzystuje trzy typy uczenia się, ale wyraźnie preferuje jeden z nich. Badania przeprowadzone na ponad 5 tysiącach uczniów ze Stanów, Hongkongu i Japonii wykazały, że preferencje rozkładają się tak:

Typ wzrokowy: 29 %,

Typ słuchowy: 34 %,

Typ ruchowy: 37 %.

W momencie osiągnięcia dorosłości większość reprezentują wzrokowcy.

Style nauczania a podręczniki „Teraz polski!”

Biorąc pod uwagę rozmaite preferencje uczniów i ich zróżnicowany poziom psychofizyczny, w podręcznikach z serii „Teraz polski!” zaproponowano różnego rodzaju zadania:

- samodzielne i grupowe formułowanie pytań dotyczących tekstów kultury, problemów językowych i ortograficznych (pytania: „Co wiem?”, „Czego nie wiem?”, „Czego chcę się dowiedzieć?”)
- przygotowywanie pytań do przeczytanego tekstu literackiego, udzielanie odpowiedzi na te pytania przez rówieśników, wzajemne wyjaśnianie problemów poruszanych w tekście;
- zespołowe rozmowy na tematy związane z codziennym doświadczeniem uczniów, ich emocjami, planami i marzeniami;
- przedstawianie swojego zdania w przykładowej sprawie, a także konfrontowanie własnego stanowiska z poglądami innych – rówieśników czy dorosłych;
- formułowanie problemów i określanie własnego stanowiska wobec problemu, posługiwanie się argumentami w sporze czy dyskusji;
- publiczna prezentacja indywidualnej opinii w określonej sprawie, obrona własnego stanowiska, osiąganie kompromisu;
- dyskusja w grupie rówieśniczej na tematy dotyczące m.in. postaw i działań bohaterów utworów literackich;
- samodzielne i wspólne tworzenie opowiadań związanych z doświadczeniami i przeżyciami uczniów czy poznanymi tekstami kultury;
- konstruowanie opowiadań twórczych: realistycznych lub fantastycznych;
- ćwiczenia umożliwiające bogacenie słownictwa uczniów i wykorzystywanie nowo poznanych słów w praktyce komunikacyjnej;
- zadania do pracy w grupach związane z wyszukiwaniem, selekcją i krytyczną oceną informacji;

- ćwiczenia zespołowe poświęcone rozwiązywaniu problemów zarysowanych w wybranych tekstach kultury;
- zadania indywidualne i grupowe dotyczące samodzielnego wyboru lektur, odkrywania wizji świata zawartej w wybranych utworach literackich;
- ćwiczenia przeznaczone do wykonania wspólnie z osobami dorosłymi – bliskimi ucznia;
- gry i zabawy dydaktyczne oparte na aktywności uczniów, np. wzbogacające słownictwo, polegające na stosowaniu w praktyce zasad językowych i ortograficznych;
- zadania w rozumieniu i tworzeniu tekstów informacyjnych, np. instrukcji, planów, ogłoszeń, zawiadomień;
- działania twórcze – przygotowywanie opowiadań, komiksów, utworów poetyckich, zagadek językowych, scenariusza filmowego, pisanie tekstów inspirowanych muzyką, dziełami plastycznymi.

W szczególny sposób wprowadzane są podstawowe wiadomości o teatrze, filmie, mediach jako odrębnych dziedzinach sztuki. Warto pamiętać, że wiedza ta z reguły jest przyjmowana przez uczniów z dużym zainteresowaniem. Najlepsze wyniki daje omawianie tego typu zagadnień w powiązaniu ze stosowaniem środków audiowizualnych, wycieczkami do kina, teatru, redakcji gazety, studia telewizyjnego czy radiowego. Treści te należy również łączyć z ćwiczeniami rozwijającymi atrakcyjne formy twórczości własnej dziecka, np. próbami pisania scenariuszy, projektowaniem elementów scenografii, rozdzielaniem ról, odtwarzaniem niektórych scen, nagrywaniem własnych audycji czy krótkich filmów. Werbalne wprowadzanie wiedzy na ten temat raczej nie będzie wystarczające.

Z indywidualizacją nauczania nierozzerwalnie wiąże się indywidualna ocena postępów każdego dziecka. Z reguły nauczyciele oceniają porównawczo, stawiając jednakowe wymagania wobec wszystkich uczniów. U większości dzieci, które gorzej wypadają podczas takiego sposobu oceniania, pojawia się wówczas uczucie upokorzenia, frustracji, a nawet stresu. Niektóre reagują agresją, jeszcze inne skutecznie tracą motywację do nauki.

6. Zakładane osiągnięcia ucznia, czyli to, co powinien wiedzieć, umieć i rozumieć uczeń po zrealizowaniu poszczególnych zagadnień z kształcenia literackiego, językowego i kulturowego z podręczników „Teraz polski!”

W zakresie odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji:

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem teksty kultury, w tym utwory poetyckie, proste teksty popularnonaukowe oraz teksty informacyjne objęte programem nauczania
- czyta głośno teksty oraz recytuje utwory poetyckie z odpowiednią artykulacją, akcentem, tempem, rytmem i intonacją, przekazując intencję utworu
- odróżnia tekst literacki od tekstu informacyjnego oraz reklamowego, rozumie cel i funkcję czytanych tekstów
- samodzielnie korzysta z usług biblioteki i posługuje się katalogiem bibliotecznym
- rozpoznaje tytuł, wstęp, rozwinięcie i zakończenie tekstu oraz wskazuje akapity
- wyszukuje w tekście informacje istotne dla zrozumienia treści dzieła, w tym informacje wyrażone pośrednio
- określa główny temat utworu literackiego, dzieła sztuki malarskiej, artykułu prasowego
- wskazuje składniki świata przedstawionego utworu literackiego, w tym bohaterów, czas i miejsce oraz wydarzenia
- identyfikuje formy wypowiedzi: zaproszenie, życzenia, gratulacje, zawiadomienie, ogłoszenie, instrukcję, przepis
- określa najważniejsze cechy gatunkowe oraz charakterystyczne elementy powyższych form wypowiedzi
- rozumie, na czym polega proces komunikowania się
- wymienia przykłady znaków służących komunikacji
- uważnie słucha mówiącego i stara się rozpoznać intencje i cele jego wypowiedzi
- rozpoznaje znaczenie niewerbalnych sposobów komunikowania się
- wyróżnia nadawcę i odbiorcę wypowiedzi
- wskazuje narratora w utworze epickim oraz osobę mówiącą w wierszu
- wyjaśnia dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi
- wie, jak szukać informacji w encyklopedii i słownikach
- posługuje się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w celu wyszukiwania i korzystania z informacji

- rozpoznaje internetowe formy komunikacji, w tym e-mail, blog, czat, forum internetowe
- korzysta ze słownika języka polskiego oraz słownika wyrazów bliskoznacznych
- sprawnie posługuje się informacjami o pisowni wyrazów, zawartymi w słowniku ortograficznym
- rozumie różnice pomiędzy częściami mowy a częściami zdania
- rozpoznaje i rozumie funkcje głównych części zdania – podmiotu i orzeczenia oraz wskazuje grupę podmiotu i grupę orzeczenia
- wyróżnia przydawki, dopełnienia oraz okoliczniki i określa ich funkcje w zdaniach
- wie, czym się różni zdanie od równoważnika zdania i rozumie funkcje tych wypowiedzi
- rozróżnia zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte oraz zdania pojedyncze i złożone
- identyfikuje zdania złożone współrzędnie i podrzędnie
- rozpoznaje w tekście rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, liczebniki, zaimki, przysłówki, przyimki i spójniki
- rozumie różnice między odmiennymi a nieodmiennymi częściami mowy
- rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów
- rozumie funkcje nieodmiennych części mowy, w tym przyimków i spójników, w wypowiedzi

W zakresie analizy i interpretacji tekstów kultury:

Uczeń:

- nazywa własne emocje, wrażenia, refleksje, związane z lekturą utworów literackich i poznawaniem innych tekstów kultury, w tym dzieł malarskich, komiksów, przedstawień teatralnych, filmów, programów telewizyjnych
- rozumie ogólny sens utworu literackiego, określa jego temat, wskazuje bohaterów i główne wydarzenia
- odczytuje wartości pozytywne i ich przeciwieństwa wpisane w teksty kultury i w kontakcie z dziełami kultury kształtuje hierarchię wartości, wrażliwość, poczucie własnej tożsamości i przynależności do wspólnoty
- omawia akcję i wyodrębnia wątki utworu literackiego i filmowego
- określa podstawowe cechy gatunkowe opowiadania, powieści, baśni, legendy, mitu, bajki, fraszki, komiksu
- wyjaśnia morał bajki i formułuje przesłanie baśni
- porównuje sytuację bohaterów literackich z własnymi doświadczeniami

- wyraża własne opinie o bohaterach poznanych tekstów kultury
- charakteryzuje i ocenia postępowanie bohaterów utworów literackich, spektakli teatralnych czy dzieł filmowych
- dostrzega różnicę pomiędzy światem przedstawionym w tekście kultury a światem rzeczywistym
- odróżnia postaci i wydarzenia fantastyczne od realistycznych
- identyfikuje elementy fantastyczne i realistyczne w różnych tekstach kultury, w tym w dziełach sztuki filmowej i malarskiej
- wyodrębnia główne cechy budowy utworu poetyckiego – wers, strofę, rym, rytm, refren, odróżnia wiersz rymowany i biały
- rozpoznaje porównanie, przenośnię, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy i wyjaśnia ich rolę w tekście literackim
- wyróżnia współtwórców dzieła filmowego, spektaklu teatralnego, programu telewizyjnego i audycji radiowej, w tym reżysera, scenarzystę, scenografa, operatora, aktora
- rozróżnia najważniejsze gatunki filmowe – film dokumentalny, animowany, fabularny; komedię, film przygodowy, fantastyczny i fantastycznonaukowy
- identyfikuje elementy przedstawienia teatralnego – grę aktorską, reżyserię, dekoracje, charakterystykę, kostiumy, rekwizyty, muzykę, światło
- określa cechy charakterystyczne programów telewizyjnych i radiowych, w tym programów informacyjnych i rozrywkowych

W zakresie tworzenia wypowiedzi:

Uczeń:

- posługuje się słownictwem związanym z życiem rodzinnym, szkołą, środowiskiem przyrodniczym i społecznym, światem kultury i mediów
- stosuje zwroty grzecznościowe dostosowane do konkretnej sytuacji komunikacyjnej
- formułuje pytania do poznanego tekstu kultury, w tym tekstu literackiego i informacyjnego
- wypowiada się w spójny sposób na tematy związane z poznanymi tekstami kultury, przestrzegając zasad poprawności językowej
- uczestniczy w dyskusji, słucha rozmówców, uzasadnia własne zdanie, posługuje się logicznymi argumentami i przekonuje innych do swoich racji
- tworzy wypowiedzi pisemne w różnych formach gatunkowych: opowiadanie odtwórcze i twórcze, w tym opowiadanie z dialogiem, pamiętnik, dziennik, list oficjalny i prywatny,

sprawozdanie, opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, zwierzęcia, budynku, dzieła sztuki, ogłoszenie, zaproszenie, notatkę, instrukcję, przepis, zawiadomienie, gratulacje

- buduje spójne wypowiedzi pisemne, uwzględniając wstęp, rozwinięcie i zakończenie oraz stosuje kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej
- sporządza plan ramowy i szczegółowy tekstu literackiego
- tworząc własne wypowiedzi, posługuje się synonimami, antonimami, zdrobnieniami oraz zgrubieniami, a także poznanym słownictwem z danej dziedziny
- wyróżnia zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące i poprawnie je zapisuje
- przekształca zdania w równoważniki zdań, zdania pojedyncze w zdania złożone
- odmienia rzeczowniki przez przypadki i liczby i rozpoznaje rodzaje rzeczownika
- odmienia przymiotniki przez przypadki, liczby i rodzaje
- stopniuje przymiotniki i przysłówki oraz używa poprawnych form stopnia równego, wyższego i najwyższego w tworzonych wypowiedziach
- odmienia czasowniki przez osoby, liczby, czasy, rodzaje
- zna formy rodzajów gramatycznych przymiotnika i czasownika, wyróżnia rodzaj męsko- i niemęskoosobowy
- wyróżnia typy liczebników i zaimków
- stosuje w wypowiedziach ustnych i pisemnych poprawne formy gramatyczne odmiennych części mowy
- rozumie rolę nieodmiennych części mowy w wypowiedzeniach i poprawnie stosuje spójniki i przyimki
- zna polski alfabet i wyróżnia samogłoski i spółgłoski
- rozumie różnice między głoskami dźwięcznymi i bezdźwięcznymi, twardymi i miękkimi, ustnymi i nosowymi
- poprawnie stosuje znaki interpunkcyjne: kropkę, przecinek, znak zapytania, myślnik, cudzysłów, dwukropek, wielokropek, nawias, znak wykrzyknika
- pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosując wiedzę o wymianie głosek, pisowni wielką i małą literą, pisowni „nie” z różnymi częściami mowy

7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć uczniów

Ocenianie na drugim poziomie edukacyjnym (klasy IV–VI) odbywa się w skali cyfrowej od 1 do 6, co przedstawiono w tabeli.

Stopień	Skrót literowy	Oznaczenie cyfrowe
celujący	cel	6
bardzo dobry	bdb	5
dobry	db	4
dostateczny	dst	3
dopuszczający	dop	2
niedostateczny	ndst	1

W bieżącym ocenianiu dopuszcza się stosowanie ocen cząstkowych, które stanowią część stopnia określonego w Szkolnym Systemie Oceniania, szczegółowo opisanych w przedmiotowych systemach oceniania.

Przedmiotem oceny ucznia są realne osiągnięcia, czyli praca i postępy w uczeniu się, a nie tylko aktualny stan wiedzy i umiejętności. Poniżej zamieszczono kilka najważniejszych zasad oceniania, o których powinien pamiętać każdy nauczyciel.

1. Ocenia się rytmicznie, funkcjonalnie, systematycznie, w różnych formach i warunkach, zapewniając obiektywizm, uczciwość i sprawiedliwość.
2. Ocena okresowa nie jest średnią arytmetyczną ocen cząstkowych – powinna przede wszystkim uwzględniać rozwój ucznia. Wynika z zakresu opanowanych umiejętności, zdobytych wiadomości, a także wkładu pracy.

Zasady sprawdzania i oceniania postępów ucznia

Ocenianie dydaktyczne – na podstawie wiadomości i umiejętności związanych z programem nauczania.

Ocenianie społeczno-wychowawcze – wynikające ze stałej obserwacji dziecka (dotyczy m.in. wkładu pracy ucznia, jego zdolności, motywacji do uczenia się, stosunku do przedmiotu, aktywności na lekcjach, sytuacji środowiska, z którego pochodzi).

Samoocena ucznia – dotyczy podejmowania przez ucznia odpowiedzialności za proces uczenia się, rozpoznawania słabych i mocnych stron.

Ocena dydaktyczna ma znaczenie podstawowe a ocena społeczno-wychowawcza i samoocena może ją podwyższyć lub obniżyć.

3. Nauczyciel jest zobowiązany, na podstawie pisemnej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej poradni specjalistycznej, obniżyć wymagania edukacyjne w stosunku do ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się lub deficyty rozwojowe, uniemożliwiające sprostanie wymaganiom edukacyjnym wynikającym z programu nauczania.

4. Uczeń powinien uzyskać w semestrze minimalną liczbę ocen zgodnie z zasadą: liczba godzin lekcyjnych w tygodniu plus cztery. Oceny z prac klasowych, testów i sprawdzianów wpisywane są do dziennika kolorem czerwonym.

Formy sprawdzania osiągnięć uczniów

a) czytanie głośne, wyraziste, z akcentowaniem, intonacją, modulowaniem głosu, odpowiednim tempem

b) formy ustne:

- dialog, streszczenie, odpowiadanie na pytania, rozwiązywanie problemu, recytacja, wypowiedzi na forum klasy

c) formy pisemne:

- cztery prace klasowe o tematyce związanej z lekturą, filmami, przedstawieniami teatralnymi, widowiskami telewizyjnymi, z życiem ucznia i jego środowiskiem

- dwa sprawdziany – testy sprawdzające wiadomości i umiejętności z zakresu nauki o języku; obejmują materiał z semestru

- kartkówki – obejmują materiał opracowany na nie więcej niż trzech ostatnich lekcjach

- prace domowe, zadania wykonywane w zeszycie ćwiczeń

- wypowiedzi pisemne na lekcji

- dyktanda

- prowadzenie zeszytu przedmiotowego

d) inne formy:

- praca w grupie

- wytwory pracy ucznia

- zadania dodatkowe, np. gazetki, projekty długoterminowe

Uwagi

1. Informacje o postępach, osiągnięciach i wysiłku uczniów zapisywane są w dzienniku lekcyjnym.
2. Prace klasowe, testy, sprawdziany zapowiadane są co najmniej z tygodniowym wyprzedzeniem i zapisywane ołówkiem w dzienniku lekcyjnym.
3. W ciągu tygodnia mogą się odbyć maksymalnie trzy prace klasowe lub sprawdziany. Jednego dnia może być zaplanowana tylko jedna praca klasowa lub jeden sprawdzian.
4. Kartkówki i odpowiedzi ustne są niezapowiedzianymi formami kontroli.
5. W ciągu semestru przeprowadza się co najmniej kilka prac klasowych lub sprawdzianów. Po pracy klasowej, sprawdzianie czy teście przewidziana jest lekcja poświęcona ich omówieniu i poprawie.
6. Prace klasowe i sprawdziany są obowiązkowe.
7. Uczeń, który nie uczestniczył w sprawdzianie w wyznaczonym terminie, jest zobowiązany napisać go w ciągu jednego tygodnia od dnia powrotu do szkoły (w czasie poza zajęciami dydaktycznymi).
8. Uczeń, którego nie zadowala ocena ze sprawdzianu lub pracy klasowej, ma prawo w ciągu tygodnia jeden raz przystąpić do jej poprawy. Przy ocenie semestralnej nauczyciel bierze pod uwagę tę drugą ocenę.
9. Nauczyciel zobowiązany jest przechowywać prace klasowe i sprawdziany przez dany rok szkolny.

Szczegółowe kryteria ocen

W formach pisemnych, bez określonych poziomów wymagań, wyniki punktowe przeliczane są na oceny szkolne w następujący sposób:

Liczba procentowa zdobytych punktów	Stopień szkolny
0–33%	niedostateczny
34–50%	dopuszczający
51–67%	dostateczny
68–84%	dobry

85–100%	bardzo dobry
wymagania ponadprogramowe	celujący

Wyżej wymienioną skalę procentów udziału punktów stosuje się we wszystkich punktowanych pracach pisemnych, przeliczając je na ocenę. Nie wolno nam zapomnieć, że przedmiotowy system oceniania musi być spójny ze Szkolnym Systemem Oceniania. Kryteria poszczególnych stopni powinny być zgodne z wymaganiami edukacyjnymi przedstawionymi na początku roku szkolnego.

Stopień szkolny	Kryteria przyznania oceny
celujący	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - zdobył wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza program nauczania w danej klasie - samodzielnie i twórczo rozwija swoje uzdolnienia - biegle stosuje zdobytą wiedzę do rozwiązywania problemów teoretycznych lub praktycznych z programu nauczania - proponuje rozwiązania nietypowe, samodzielnie rozwiązuje zadania wykraczające poza program klasy - osiąga sukcesy w konkursach przedmiotowych
bardzo dobry	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - opanował pełny zakres wiedzy i umiejętności określonych programem nauczania - sprawnie posługuje się zdobytą wiedzą oraz stosuje ją do samodzielnego wykonywania zadań teoretycznych i praktycznych ujętych w programie nauczania - potrafi zastosować swoją wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach
dobry	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - nie opanował w pełni wiedzy określonej programem nauczania - opanował przewidziane wiadomości na poziomie przekraczającym wymagania podstawowe - poprawnie wykonuje zadania teoretyczne i praktyczne typowe
dostateczny	Uczeń:

	<ul style="list-style-type: none"> - opanował wiadomości i umiejętności określone programem nauczania na poziomie nieprzekraczającym wymagań programowych - wykonuje zadania teoretyczne i praktyczne o średnim poziomie trudności
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ma braki w opanowaniu wymagań na poziomie podstawowym - wykonuje typowe zadania teoretyczne i praktyczne o niewielkim stopniu trudności
niedostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nie opanował wiadomości i umiejętności na poziomie podstawowym - nawet z pomocą nie jest w stanie wykonać zadań o niewielkim stopniu trudności - w ostentacyjny sposób lekceważy obowiązki związane z nauką przedmiotu, nie odrabia prac domowych, nie prowadzi zeszytu

Zasady informowania uczniów i rodziców o postępach w uczeniu się

1. Nauczyciele na początku roku szkolnego informują uczniów oraz rodziców (opiekunów) o wymaganiach edukacyjnych wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania oraz o sposobach sprawdzania osiągnięć uczniów.
2. Oceny są jawne zarówno dla ucznia, jak i jego rodziców (opiekunów). Sprawdzone i ocenione prace klasowe oraz sprawdziany uczeń i jego rodzice (opiekunowie) otrzymują do wglądu na zasadach określonych przez nauczyciela.
3. Na prośbę ucznia lub jego rodzica (opiekuna) nauczyciel, ustalając ocenę, powinien ją uzasadnić.
4. Uczeń i jego rodzice (opiekunowie) otrzymują informację o wynikach pracy i poczynionych postępach dwa razy w roku – na koniec semestru i zakończenie roku szkolnego.
5. Rodzice (opiekunowie) informowani są o wynikach pracy ucznia przez nauczyciela podczas tzw. dni otwartych.
6. Przewidywane oceny roczne (semestralne) nauczyciel podaje do wiadomości wychowawcy klasy, który w jego imieniu jest zobowiązany poinformować o nich ucznia oraz rodziców (opiekunów) na miesiąc przed klasyfikacyjnym posiedzeniem rady pedagogicznej. Informację tę przekazuje w formie oddzielnego pisma. Rodzic (opiekun) potwierdza zapoznanie się

z propozycją oceny czytelnym podpisem i zwraca dokument wychowawcy klasy. Wychowawca przechowuje powyższą informację przez jeden semestr.

8. Ocenianie kształtujące i ocenianie podsumowujące

Ocenianie osiągnięć uczniów sprawia nauczycielom duże trudności i od dawna jest przedmiotem badań i poszukiwań najbardziej efektywnych modeli. Wielu z nas ma świadomość, że stopnie, które wystawiamy uczniom, wpływają na ich późniejsze życie, samoocenę i poczucie własnej wartości. Nauczyciele na co dzień spotykają się z ocenianiem **sumatywnym** (sumującym), które koncentruje się na mierzeniu i porównywaniu rezultatów uczenia się, oraz z ocenianiem **formatywnym** (kształtującym), koncentrującym się na analizie umiejętności ucznia, nadawaniu osobistych znaczeń nowo poznanym wiadomościom czy faktom oraz udzielaniu mu wsparcia w postaci adekwatnych informacji, pytań, wyjaśnień, rad.

Paul Black i Dylan Wiliam, dwaj brytyjscy profesorowie specjalizujący się w zagadnieniach związanych z ocenianiem, w swojej publikacji pod intrygującym tytułem „Wewnątrz czarnej skrzynki. Podnoszenie standardów poprzez ocenianie w klasie” proponują, aby spojrzeć na proces uczenia się w klasie szkolnej jak na „czarną skrzynkę”⁷. Pojęcia tego używają cybernetycy w odniesieniu do układów o nieznanym mechanizmie reakcji na pobudzenia zewnętrzne. Autorzy proponują zajrzeć do wnętrza „czarnej skrzynki”, którą jest klasa szkolna. Używając terminu „ocenianie kształtujące”, zwracają uwagę na różne sprzężenia występujące w procesie edukacji. Piszą o ocenianiu kształtującym w opozycji do tzw. oceniania podsumowującego, które kończy jakiś etap (okres, obszar, cykl, kurs, program) edukacji. Każde ocenianie, dające w rezultacie tylko opis osiągniętego stanu, niepoparty wskazówkami co do dalszego kształcenia, jest ocenianiem **podsumowującym**. Przykładami oceniania podsumowującego są sprawdziany, egzaminy przeprowadzane na zakończenie cyklu kształcenia, wszelkie kartkówki, klasówki i testy, po których następuje bezrefleksyjne przejście do następnego etapu lub obszaru kształcenia. Tradycyjne ocenianie śródroczne i końcoworoczne w skali sześciostopniowej jest także ocenianiem podsumowującym. Ocena sumująca ma najczęściej wpływ na to, gdzie uczeń kontynuuje kształcenie. Nie zawsze jednak ocena końcowa jest rzeczywistym miernikiem jego wiedzy, umiejętności i talentów. Oczywiście od oceniania podsumowującego nie możemy się

⁷ Paul Black, Dylan Wiliam, *Inside the black box. Rising standards through classroom assessment*, Londyn 1998.

uwolnić. Jeśli jednak tylko taki sposób oceniania stosujemy przez cały rok szkolny, to miejmy świadomość, że jest to mało wartościowe z punktu widzenia rozwoju dziecka.

Podstawowa zmiana w edukacji, którą proponują brytyjscy profesorowie, polega na tym, by umożliwić uczniom wyrażanie własnego pojmowania przekazywanych im treści. Ważne jest przy tym, aby odbywało się to w sposób najbardziej interesujący i odpowiadający uczniom.

Czym jest ocenianie kształtujące?

Dla wielu doświadczonych, zaangażowanych i refleksyjnych nauczycieli ocenianie nazwane po polsku „kształtującym” nie stanowi wielkiego odkrycia. Ci, którzy zdają sobie sprawę, iż szkoła jest po to, żeby nauczyć krytycznego myślenia, wzbudzić ciekawość i motywację do poszukiwania coraz to lepszych rozwiązań, a nie po to, aby „zakuć, zaliczyć i zapomnieć”, od dawna stosowali elementy oceniania kształtującego. Dopiero jednak zebranie doświadczeń wielu pedagogów, przeprowadzenie badań potwierdzających te doświadczenia, ustalenie procedur w postępowaniu i nazwanie pewnych czynności związanych z procesem nauczania, a następnie opisanie ich, pozwoliło na upowszechnienie sposobu pracy z uczniami, nazwanego w języku angielskim „assessment for learning” lub „formative learning”. Metoda ta stosowana jest ostatnio w wielu państwach, m.in. rozpowszechniono ją w Finlandii – w kraju, którego uczniowie osiągają najlepsze wyniki w badaniach PISA (Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów). W Polsce metoda ta przyjęła się pod nazwą „ocenianie kształtujące” (skrót: OK). W naszym odczuciu termin ten jednak nie oddaje najtrafniej tego, czym jest „assessment for learning” lub „formative learning”. A jest to przemyślana strategia nauczania, prowadząca do zwiększenia motywacji uczniów i przejęcia przez nich aktywności w procesie uczenia. Daje ona najlepsze rezultaty, zwłaszcza w odniesieniu do uczniów słabszych. Bardzo dużo z tego, co dzieje się w sali szkolnej, można nazwać elementem oceny. Autentyczne ocenianie jest procesem, a nie jednorazowym zdarzeniem. Należy podkreślić, że stawiane przez nauczyciela pytania i odpowiedzi uczniów, pytania formułowane przez uczniów i odpowiedzi udzielane przez nauczyciela, interpretacje, wyniki obserwacji, argumentacja, samoocena wymagają znacznie więcej czasu niż zajęcia prowadzone w sposób tradycyjny.

Jeżeli tok lekcji jest przemyślany w każdym szczególe, kiedy wszystkie polecenia nauczyciela są tak sformułowane, aby uruchamiały procesy poznawcze i poszukiwania informacji, lekcja nie przypomina tej opisywanej przez Stefana Żeromskiego w „Syzyfowych

pracach”. W ocenianiu kształtującym najważniejsze jest, aby nauczyć uczniów bycia refleksyjnym i rozważnym, umiejącym stawiać pytania, skłonny raczej do prowadzenia dialogu niż podejmowania za innych autorytarnych decyzji. Należy nie tylko zaplanować lekcję, lecz także w czasie zajęć uważnie obserwować, co uczniowie robią, słuchać, o czym i w jaki sposób mówią. Kiedy nauczyciel zacznie koncentrować się na rzeczywistym mierzeniu postępów swoich uczniów, a nie na wyłapywaniu braków, jego zdanie na temat ich osiągnięć w nauce może się zmienić.

Dla niektórych nauczycieli, przyzwyczajonych do brania wyłącznie na siebie odpowiedzialności za rezultaty nauczania, jest to jednak prawdziwy przewrót kopernikański. Oczywiście, nie należy traktować oceniania kształtującego jako cudownego leku na uzdrowienie tego, co się dzieje w szkole. Dobrze byłoby jednak, gdyby „assessment for learning” stanowił obligatoryjną pozycję na liście ukończonych form doskonalenia każdego nauczyciela. Gdybyśmy dosłownie przetłumaczyli ten angielski termin, otrzymalibyśmy niezbyt zręcznie brzmiącą po polsku nazwę „ocenianie dla uczenia się”. W sposobie postępowania nauczyciela zwanym „assessment for learning” ważne jest głównie to, aby zmotywować uczniów do większego samodzielnego wysiłku. Termin „ocena” rozciąga się tu na wszystkie podejmowane przez nauczycieli i ich uczniów aktywności, które mogą dostarczyć informacji służących jako zwrotne do zmiany zaplanowanej w procesie nauczania i do realizacji tych działań, w których uczestnicy procesu nauczania biorą udział. U podstaw idei oceniania kształtującego (czyli motywującego do efektywniejszej nauki) leży założenie, że uczniowie będą bardziej zainteresowani procesem zdobywania wiedzy i przyswajania umiejętności, kiedy uświadomią sobie, do czego, kiedy i jak bardzo mogą one im się przydać w życiu. Badania amerykańskich specjalistów wykazały, że uczniowie uczą się najlepiej, kiedy:

- rozumieją dokładnie to, czego starają się nauczyć i czego się od nich oczekuje;
- dostają informacje zwrotne na temat jakości ich pracy i tego, co mogą zrobić, aby było jeszcze lepiej;
- otrzymują konkretne porady, w jaki sposób rozpocząć proces ulepszania;
- wiedzą, że od nich zależy siła zaangażowania i decyzja, co należy zrobić dalej;
- mają kogoś, kto może im udzielić pomocy, jeśli tylko jej potrzebują.

Najprościej można powiedzieć, że ocenianie kształtujące polega na:

- wstępnym sprawdzeniu przez nauczyciela stanu wiedzy i umiejętności uczniów w określonym zakresie;

- zdecydowaniu, co jest najbardziej istotne z danego obszaru wiedzy i umiejętności;
- zorientowaniu się, co z omawianego zagadnienia jest dla uczniów najbardziej interesujące;
- udzieleniu informacji o tym, co warto wiedzieć, czego i w jaki sposób można się nauczyć;
- ustaleniu i poinformowaniu uczniów, w jaki sposób poziom wiedzy i umiejętności uczniów będą sprawdzane;
- udzielaniu uczniom pomocy, kiedy jej potrzebują.

Przy takim podejściu ocena w postaci cyferek stawianych w dzienniku staje się mniej istotna, ponieważ obie strony zaangażowane w proces uczenia się zaczynają ściślej współpracować i rozumieć, że tak naprawdę **uczymy się, aby coś rzeczywiście umieć**, a nie zakończyć naukę w momencie uzyskania wpisu do dziennika w postaci cyfry większej od 1. Ważny staje się komentarz nauczyciela o tym, co uczeń zrobił dobrze, a co źle. Istotne są wskazówki, jak powinien poprawić pracę oraz wytyczne, w jaki sposób może się dalej rozwijać.

Większość uczniów potrafi włożyć wiele wysiłku w naukę, kiedy zauważa, że nauczycielowi naprawdę zależy na tym, aby czegoś się nauczyli i kiedy wiedzą, że mniejszą wagę przywiązuje on do ocen wyrażonych cyfrą. Uczniowie potrafią z zaangażowaniem uczyć się bez stopni – potwierdzają to nasze wieloletnie doświadczenia w pracy z dziećmi oraz różnorodne badania⁸. Wystarczy, że nauczyciel pokaże uczniom, jak bardzo interesujące jest to, czym się zajmują, i pomoże im dostrzec, że to, czego się uczą, jest powiązane z ich codziennym życiem.

Obecnie w każdej naszej szkole wymagana jest tradycyjna ocena wyrażana stopniem. Nawet nauczyciel, który bardzo nie lubi stawiać cyfr w dzienniku, musi zatem podporządkować się obowiązującym przepisom. Ale w codziennej praktyce szkolnej warto zastosować inną strategię.

Ważne jest, aby system pracy z uczniami – nazywany „ocenianiem kształtującym” – akceptowali i stosowali wszyscy nauczyciele uczący w danej placówce. Warto także poinformować rodziców w trakcie zebrań o nowym sposobie postępowania wobec uczniów. Wyjaśnić, na czym polega, wskazać zalety i zaapelować do nich, aby pytali częściej dzieci o to, czego się w szkole nauczyły, a nie – jaki stopień otrzymały. Ważne jest, by sposób podejścia dorosłych do osiągnięcia wyników przez dzieci, które wychowują, był spójny.

⁸ <http://www.ocenianie-kszaltujace.pl/ocenie-kszaltujace-jo.html>.

Jak to zrobić w praktyce?

• Krok pierwszy – diagnoza

Pierwszym etapem w pracy z uczniami przy wykorzystaniu „assessment for learning” jest zdiagnozowanie bieżącego poziomu wiedzy i umiejętności dzieci. Właściwie na początku każdego etapu nauki nauczyciel musi się zorientować, co jego uczennica lub uczeń już wie na dany temat, zidentyfikować ich deficyty w określonym obszarze lub sprawdzić, jakie mają na dany temat przekonania. Sprawdzian, klasówka, test, rozmowa, ankieta – oto różne sposoby pomocne w postawieniu diagnozy. Swoje lekcje nauczyciel powinien rozpoczynać od podania celów i kryteriów, według których można sprawdzić, czy po zajęciach osiągnięty zostanie wymagany poziom wiedzy i umiejętności. Przed każdym sprawdzianem – na tyle wcześnie, aby dziecko mogło się do niego przygotować – uczeń powinien otrzymać dokładny opis tego, co będzie podlegało ocenie, i tylko do tego ma się odnosić informacja zwrotna nauczyciela. Jeśli nauczyciel nie zapowie czegoś wcześniej, to nie może zwracać na to uwagi. Przestrzeganie takiej swoistej umowy pomiędzy nauczycielem i uczniami daje im poczucie bezpieczeństwa i pomaga lepiej się uczyć. Kiedy nauczyciel planuje lekcję, najpierw musi zastanowić się nad tym, czy jest ona kontynuacją tego, czego się uczniowie nauczyli wcześniej. Jeśli tak, to trzeba o tym powiedzieć na początku zajęć. Drugą istotną kwestią jest zastanowienie się nad tym, po co i dlaczego akurat te, a nie inne treści nauczania będą przedmiotem zajęć i które z nich są najważniejsze do opanowania.

• Krok drugi – koncentracja na najważniejszym

NaCoBeZU („na co będę zwracał uwagę”) – to termin, który został ukuty, aby określić to, co najważniejsze w treściach przekazywanych podczas zajęć. Nauczyciel na co dzień ma do dyspozycji niewiele czasu. Z 45 minut, które przeznaczone są w tradycyjnej szkole na lekcję, w praktyce zostaje zwykle około pół godziny (dzwoni dzwonek, uczniowie wchodzi do klasy, zajmują miejsca, trzeba otworzyć okno, ktoś pójdzie po kredę, sprawdzamy obecność, kogoś trzeba zapytać, komuś coś sprawdzić, ustalamy z klasą sprawy organizacyjne itd.). Niektórzy nauczyciele są jednak przekonani, że są w stanie napełnić wiedzą głowy uczniów, tak jak na siłę upycha się ubrania w za małej walizce. Ale zapamiętywanie to bardziej złożony proces – powiązany w dużej mierze z rozumieniem. Im mniej się rozumie, tym trudniej się zapamiętuje.

Każdy uczy się sam, a rola nauczyciela polega na tym, by być przewodnikiem i wskazać właśnie to, co najważniejsze. Podsumowując, „assessment for learning” to sposób

postępowania, który sprawia, że nauczyciel wybiera z programu to, co najważniejsze, i tego samego uczy swoich uczniów – koncentrowania się na najbardziej istotnych sprawach.

• **Krok trzeci – formułowanie pytań kluczowych**

Nauczyciel stawia pytania kluczowe, intrygujące, które skłaniają do myślenia i poszukiwania odpowiedzi. Autorami tych pytań mogą być również sami uczniowie. Warto jednak pamiętać o tym, że ich pytania powinny być związane z problemem, który nauczyciel uznał za istotny.

• **Krok czwarty – konstruktywne wskazówki dotyczące poprawy, czyli informacja zwrotna**

Jeżeli chcemy kogoś naprawdę motywować do nauki, musimy mu cierpliwie towarzyszyć w procesie uczenia się. Należy znaleźć odpowiednio dużo czasu oraz poznać metody analizowania niepowodzeń i sukcesów, umiejętnie dawać zalecenia. A teraz przypomnijmy sobie, na czym polega tradycyjne ocenianie wyrażone stopniem szkolnym – cząstkowe, semestralne czy roczne. Jaką informację dla uczącego się niesie taka ocena? Jaką stanowi wskazówkę? Widząc słabą ocenę, niejeden uczeń jest przekonany, że nauczyciel „uwziął się na niego”. Dlatego ważnym elementem stosowanych metod pracy jest udzielanie uczniom i ich rodzicom informacji zwrotnej, spełniającej następujące warunki:

- musi być udzielana dosyć szybko po fakcie sprawdzenia tego, czego uczeń miał się nauczyć;
- nie może opierać się wyłącznie na wskazywaniu braków;
- powinna być rzetelna;
- ma dawać szansę wypowiedzenia się drugiej stronie – uczniowi, rodzicowi;
- musi zawierać konstruktywne, szczegółowe wskazówki dalszego postępowania.

• **Krok piąty – współpraca z rodzicami i innymi nauczycielami**

Zwykle o ocenach dziecka rodzic dowiaduje się na zebraniu w szkole. Otrzymuje kartkę z wypisanymi stopniami i jeżeli widzi dużo jedynek lub dwójek, to na ogół zastanawia się, co oznaczają te cyfry. A kryją się za nimi bardzo różne sprawy – czasem błahe, a niekiedy bardzo poważne, oznaczające różnego typu problemy.

Jeżeli rodzic jest rzeczywiście zaangażowany, a nauczyciel ma czas, to zwykle od razu warto przeprowadzić rozmowę o tym, jak poprawić słaby stopień. Na ogół rodzic słyszy: „Syn lub córka musi się więcej uczyć”. Czy rzeczywiście taka uwaga nauczyciela pomoże dziecku w tym, aby lepiej się uczyło? W strategii nazwanej „ocenianiem kształtującym”

proponuje się, aby nie tylko uczeń, lecz także jego rodzic otrzymywał od nauczyciela informację zwrotną. Każdy, kto się uczy i każdy, kto chce pomóc uczącemu się, potrzebuje informacji i wskazówek w celu zaplanowania kolejnych kroków w nauce. Zadaniem nauczyciela jest zatem:

- wskazanie mocnych stron ucznia i doradzenie, jak je rozwijać;
- jasne i konstruktywne poinformowanie o wszelkich słabościach i podanie wskazówek, jak konkretnie można im zaradzić;
- udzielenie osobom uczącym się i chcącym pomóc w nauce rad służących usprawnieniu pracy.

Wpływ „assessment for learning” na postawy uczniów

W ocenianiu kształtującym ważne jest zbudowanie u uczniów innej niż dotychczasowa postawy wobec nauki i rozwinięcie w nich poczucia przejmowania odpowiedzialności za proces uczenia się. Dobrze byłoby, aby nasi uczniowie zrozumieli, że zdobywają wiedzę dla siebie, a nie dla stopni. Dlatego w systemie pracy uwzględniającym ocenianie kształtujące ważne miejsce zajmują ocena koleżeńska i samoocena. Każda ocena bowiem wiąże się z pojawieniem emocji. Do zwiększenia chęci do nauki motywują emocje pozytywne. Osoba z niskim poczuciem wartości, przekonana o własnej nieudolności, braku uzdolnień, z głębokim poczuciem niekompetencji, nie będzie z zapałem zgłębiać tajników żadnej wiedzy. **Najważniejszym zadaniem nauczyciela jest zatem podkreślanie postępów i osiągnięć ucznia, a nie koncentrowanie się na jego porażkach.** Dzięki postawie, którą promuje idea „assessment for learning”, uczniowie otrzymują szansę na zdobycie samoświadomości. Wiedzą, dlaczego i po co się uczą. Wiedzą, co mogą zrobić, aby nauczyć się lepiej i więcej.

W szkole jedną z najbardziej istotnych spraw jest, by traktować uczniów równo, w taki sam sposób. Co to znaczy? Chodzi o przyjęcie przez nauczyciela jednakowej postawy wobec wszystkich uczniów, których uczy, niewyróżnianie nikogo. Tam, gdzie praktykowane jest ocenianie kształtujące, dzieci wiedzą od początku, jakie są wymagania nauczyciela wobec każdego z nich.

Omawiając miejsce oceniania kształtującego w systemach oświaty Anglii, Walii, a także USA, Black i Wiliam ubolewają nad tym, że główny nacisk położono na testy zewnętrzne (w USA stosowane są przede wszystkim testy wielokrotnego wyboru, inaczej niż w Wielkiej Brytanii). Rezultaty takiej polityki, mimo istotnych różnic pomiędzy tymi

systemami edukacji, są zbliżone. **Testy zewnętrzne, wszędzie, gdzie je wprowadzono, zdominowały nauczanie i ocenianie.** Niepokojący jest też fakt, że nauczyciele często potrafili przewidzieć wyniki swoich uczniów w testach zewnętrznych – a to dlatego, że ich własne testy doskonale je imitują – a równocześnie nie znali potrzeb edukacyjnych dzieci.

„Assessment for learning” to również sztuka prowadzenia dialogu. Faktycznie, dla nauczycieli przyzwyczajonych do jednostronnej komunikacji w klasie, to spora ekwilibrystyka – zadawać pytania, na które uczniowie będą chcieli i potrafili odpowiadać, umieć samemu odpowiedzieć na „podchwytliwe”, „drażące” pytania uczniów, a czasem przyznać się, że się czegoś nie wie. Taka lekcja wymaga ze strony nauczyciela przemyśleń, zaplanowania czasu, przyjęcia postawy, że można czegoś nie wiedzieć. Zajęcia prowadzone według zasad „assessment for learning” są pouczającą rozmową, a nie wygłaszaniem sądów *ex cathedra*. Uczą przede wszystkim myślenia. A jedynie myślący ludzie są w stanie zmieniać rzeczywistość na lepsze i na tym chyba powinno nam wszystkim pracującym z dziećmi i młodzieżą zależeć.

Przykładowe tabele kryteriów oceny

W autentycznym ocenianiu ważną funkcję pełnią znane obu stronom – oceniającemu nauczycielowi i poddanemu ocenie uczniowi – jasno sprecyzowane, zrozumiałe kryteria oceny. W zasadzie do każdego z zadań, które realizują uczniowie i ocenia nauczyciel, można ułożyć tzw. tabele kryteriów oceny. Bardzo ułatwiają one zrozumienie wymagań stawianych przez nauczyciela. Dzięki temu dzieci są lepiej zmotywowane, aby sprostać oczekiwaniom. Im bardziej precyzyjnie nauczyciel określi, jakiego spodziewa się rezultatu, tym łatwiej jest uczniom zrozumieć, jaki jest cel ćwiczenia. Łatwiej też każdej osobie ocenić samą siebie.

Oto kilka przykładowych tabel kryteriów oceny dla proponowanych w programie zadań.

a) Praca w zespole

Nie jest możliwe, aby nauczyciel równocześnie obserwował wszystkich uczniów podczas zespołowego wykonania ćwiczenia. Jeżeli jednak przed rozpoczęciem realizacji zadania rozda arkusz obserwacyjny z kryteriami, według których można oceniać indywidualny wkład pracy każdego członka zespołu, uczniowie będą mogli dokonać samooceny. Nauczyciel może również wyznaczyć w każdej grupie obserwatora, który oceni pracę koleżanek i kolegów.

Arkusz obserwacyjny *Praca w zespole*

Imię i nazwisko:

Grupa:

Kryteria oceny	Liczba punktów
Uczeń chętnie podejmuje współpracę z innymi.	2
Uczeń czuje się odpowiedzialny za rezultat pracy zespołu.	2
Uczeń jest zaangażowany w pracę zespołu do końca realizacji ćwiczenia.	1
Uczeń odpowiedzialnie wykonuje powierzone zadania.	2
Uczeń życzliwie zachęca innych do pracy.	1
Uczeń ma ciekawe pomysły.	2
Uczeń liczy się ze zdaniem innych.	1
Uczeń grzecznie odnosi się do innych.	1
Uczeń umie słuchać innych.	2
Uczeń pomaga innym w pracy.	1
Uczeń przeszkadza innym w pracy.	-2
Uczeń nie chce pomóc innym w pracy.	-2
Uczeń nie wykonuje rzetelnie powierzonych zadań.	-1
Uczeń w sposób agresywny narzuca innym swoje przekonania i poglądy.	-1
Uczeń lekceważy i wyśmiewa innych.	-2
Uczeń nie przyjmuje krytyki.	-1
Suma punktów	

Punktacja

14 p. – celujący

13–10 p. – bardzo dobry

9–6 p. – dobry

5–4 p. – dostateczny

3–1 p. – dopuszczający

poniżej 1 p. – niedostateczny

b) Plakat

Kiedy dzieci przygotowują plakaty lub afisze, poziom ich wykonania bywa bardzo różny. Wcześniejsze wręczenie uczniom tabeli kryteriów oceny takiej pracy uświadomi im, co będzie brane pod uwagę przy ocenie, i wyznaczy pewien poziom realizacji zadania. Jeśli nauczyciel chciałby zastosować taką tabelę do oceny plakatu podsumowującego dane zagadnienie, konkretną lekturę, omówiony dział bądź wiadomości z całego semestru, musiałby uzupełnić ją o kryterium „znajomość treści”.

Tabela kryteriów oceny plakatu

Stopień szkolny	Kryteria oceny		
	przekaz	pomysł	wykonanie
6	- jasny - zrozumiały - jednoznaczny - właściwie dobrana symbolika	- oryginalny - niepowtarzalny - dowcipny	- plakat o przemyślanej kompozycji, robiącej wrażenie na odbiorcy - praca ciekawa pod względem użytej techniki - plakat wykonany dużym nakładem pracy
5	- jasny	- ciekawy - intrygujący	- plakat o ciekawej kompozycji - starannie wykonane rysunki i litery
4	- budzący wątpliwości	- tradycyjny - stereotypowy - schematyczny	- staranna kompozycja pracy - plakat poprawnie wykonany
3	- trudny do odczytania	- nieciekawym - mało pomysłowy	- plakat niezbyt starannie wykonany - praca nierobiąca dobrego wrażenia na odbiorcy
2	- nieczytelny - niejasny lub o wulgarnej treści - rażący uczucia odbiorców	- wyraźny brak koncepcji - pomysł zaczerpnięty np. z mediów - brak własnej interpretacji pomysłu	- praca niewykończona - plakat nieestetyczny - niestaranne wykonanie
1	- niezrozumiały dla odbiorców	- brak pomysłu	- plakat wyjątkowo niedbale wykonany

c) Dyskusja

Tabela kryteriów oceny udziału w dyskusji klasowej

Stopień szkolny	Kryteria oceny Uczeń:
6	<ul style="list-style-type: none">- aktywnie uczestniczy w dyskusji- wypowiada się na temat- jego wiedza wykracza poza obowiązujący zakres treści- używa rzeczowych argumentów- nie przerywa innym- nie obraża nikogo- nie monopolizuje dyskusji, lecz zachęca do niej innych- formułuje zdania poprawne pod względem stylistycznym- używa ze zrozumieniem pojęć i terminów
5	<ul style="list-style-type: none">- często zabiera głos- nie przerywa innym- mówi na temat- wykazuje dużą znajomość problematyki- wypowiada się rzeczowo i jasno- nie obraża innych- podaje słuszne argumenty- formułuje zdania poprawne pod względem stylistycznym- używa ze zrozumieniem pojęć i terminów
4	<ul style="list-style-type: none">- dość często zabiera głos- raczej nie przerywa innym- czasami używa mniej przekonujących argumentów- nie obraża innych
3	<ul style="list-style-type: none">- przerywa innym- nie ma przekonujących argumentów- jego wypowiedzi świadczą o niepełnej znajomości problematyki- czasem mówi nie na temat- niekiedy popełnia błędy językowe
2	<ul style="list-style-type: none">- rzadko zabiera głos- nie zawsze jasno formułuje argumenty- mówi nie na temat- jego wypowiedzi świadczą o nieznanym problematyki

	- nie potrafi budować poprawnych stylistycznie zdań
1	- nie bierze udziału w dyskusji - przeszkadza - nie potrafi odpowiedzieć na zadane pytania

d) Głośne czytanie

Tabela kryteriów oceny głośnego czytania

Stopień szkolny	Kryteria oceny Uczeń:
6	- czyta bardzo płynnie, pewnym głosem, wyraźnie, dbając o poprawną i staranną artykulację głosek, wystarczająco głośno i w tempie pozwalającym słuchaczom na zrozumienie treści czytanego tekstu - nie myli się - dba o intonację, czyli zmienia głos w zależności od form i charakteru czytanych zdań - potrafi barwą głosu oddać emocje opisane w tekście - sugestywnie akcentuje ważne wyrazy, zwracając uwagę słuchacza na istotne treści - stosuje pauzy logiczne pozwalające na lepsze zrozumienie czytanego tekstu
5	- czyta płynnie, pewnym głosem, wyraźnie, dbając o poprawną i staranną artykulację głosek, wystarczająco głośno i w tempie pozwalającym słuchaczom na zrozumienie treści czytanego tekstu - nie myli się - dba o intonację, czyli zmienia głos w zależności od form i charakteru czytanych zdań - potrafi barwą głosu oddać emocje opisane w tekście - sugestywnie akcentuje ważne wyrazy, zwracając uwagę słuchacza na istotne treści - stosuje pauzy logiczne pozwalające na lepsze zrozumienie czytanego tekstu
4	- czyta dosyć płynnie, ale w nierównym tempie (zbyt szybko lub zbyt wolno), czasami skupiając uwagę na odczytaniu pojedynczego, zwłaszcza dłuższego wyrazu - nie dba o modulację głosu, różnicowaniu jego tonu i barwy - zapomina o oddawaniu głosem ładunku emocjonalnego zawartego w tekście - nie pamięta o stosowaniu pauz
3	- skupia swoją uwagę na odczytaniu wyrazów, a nie na rozumieniu treści zdań - czyta wolno lub zbyt szybko, niepewnym głosem, niewyraźnie, czasami „zacina się” i wraca do poprzedniej części tekstu - myli litery w wyrazach i zmienia końcówki słów - czyta cicho, monotonicznie

	<ul style="list-style-type: none"> - nie moduluje głosu - nie zwraca uwagi na znaki interpunkcyjne
2	<ul style="list-style-type: none"> - czyta bardzo wolno, sylabizując - błędnie odczytuje wyrazy lub je opuszcza - skupia się na odczytaniu poszczególnych wyrazów, a nie na treści tekstu
1	<ul style="list-style-type: none"> - czyta bardzo niewyraźnie - odczytuje poszczególne sylaby, niekiedy łączy je w wyrazy, nie budując z nich zdań - nie rozumie sensu czytanego tekstu

PODSUMOWANIE

Profesjonalizm nauczyciela wyraża się w jego pozytywnej postawie wobec wykonywanego zawodu. Dobry nauczyciel po pierwsze poświęca dostatecznie dużo czasu na planowanie lekcji, zawsze formułuje szczegółowo mierzalne, możliwe do osiągnięcia, a zarazem ambitne cele i jasno przedstawia je swoim uczniom. Po drugie, bardziej skupia się na pomaganiu uczniom w osiągnięciu rozmaitych, przydatnych umiejętności niż na egzekwowaniu wiedzy i wyszukiwaniu w niej braków. Skuteczny nauczyciel motywuje, entuzjastycznie przedstawiając zadania do wykonania, pomaga uczniom przy ich realizacji, a następnie chwali i nagradza zaangażowanie. Najlepszy nauczyciel uczy, aby dziecko kiedyś osiągnęło życiowy sukces na swoją miarę, a nie po to, aby wykazać poprawę wyników nauczania w sprawozdaniu.

9. Bibliografia – wykaz przydatnej literatury pomocniczej

- Słownik języka polskiego*, red. prof. dr M. Szymczak, Warszawa 1979.
- Słownik poprawnej polszczyzny*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1980.
- Słownik wyrazów bliskoznacznych*, red. S. Skorupko, Warszawa 1987.
- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.
- Bąba S., Ziemska G., Liberek J., *Podręczny słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 1995.
- Bednarkowa W., *O talentach w szkole czyli 7 wspaniałych*, Warszawa 2010.
- Bobiński W., *Drugi oddech polonisty. Inspiracje, pomysły, propozycje metodyczne dla nauczycieli szkół podstawowych*, Warszawa 1998.
- Bono E. de, *Naucz się myśleć kreatywnie*, Warszawa 1995.
- Bono E. de, *Naucz swoje dziecko myśleć*, Warszawa 1994.
- Bono E. de, *Sześć kapeluszy, czyli sześć sposobów myślenia*, Warszawa 1996.
- Bowkett S., *Wyobraź sobie, że... ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie uczniów*, Warszawa 2000.
- Breaux A., Whitaker T., *Jak to robią najlepsi nauczyciele. 7 prostych sekretów*, Warszawa 2011.
- Brudnik D., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*, Kielce 2000.
- Buzan T., *Rusz głową*, Łódź 1996.
- Chałas K., *Metoda projektu i jej egzemplifikacje w praktyce*, Warszawa 2000.
- Gozdek-Michaëlis K., *Rozwiń swój genialny umysł*, Warszawa 1996.
- Hamer H., *Klucz do efektywności nauczania*, Warszawa 1994.
- Handke R., *O czytaniu. Krótki zarys wiedzy o dziele literackim i jego lekturze*, Warszawa 1984.
- Jodłowski S., Taszycki W., *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym*, Wrocław 1985.
- Klemensiewicz Z., *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Warszawa 1984.
- Królikowski J., *Projekt jako metoda nauczania*, Warszawa 1999.
- Majewska-Opiełka I., *Wychowanie do szczęścia*, Warszawa 2003.
- Merta T., Pacewicz A., *Jak oceniać uczniów? Wskazówki dla nauczycieli*, Warszawa 2000.
- Nagajowa M., *Słowo do słowa*, Warszawa 1984.
- Nożyńska-Demianiuk A., *Jak analizować poezję*, Warszawa 2004.

Otręba L., *Co można znaleźć w niektórych „czarnych skrzynkach”*, Biuletyn Informacyjny 1/2001.

Pankowska K., *Edukacja przez dramę*, Warszawa 1997.

Paris S.G., *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, Warszawa 1997.

Polański E., *Dydaktyka ortografii i interpunkcji*, Warszawa 1987.

Spitzer M., *Jak uczy się mózg*, Warszawa 2008.

Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce: z przykładami z kursu internetowego „Akademii Szkoły Uczącej Się”*, Warszawa 2006.

Szmidt K.J., *Porządek i przygoda. Lekcje twórczości. Podręcznik eksperymentalny. Cz. 1*, Warszawa 1996.

Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? czyli Refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996.

Wójcik J., *Nauka ortografii i interpunkcji. Wiadomości i ćwiczenia dla uczniów klas 4–6*, Warszawa 1986.

Informacje na temat oceniania kształtującego można też znaleźć na stronie:

<http://www.european-agency.org/publications/flyers/assessment-materials/iaa/implementing-inclusive-assessment-graphic-pl.pdf>